

Daniela Ďurajková
Daniela Zemanovičová
Martina Zuberská

**CELOSPOLOČENSKÝ
PROBLÉM – KORUPCIA II**

(Metodická príručka)

Daniela Ďurajková
Daniela Zemanovičová
Martina Zuberská

CELOSPOLOČENSKÝ PROBLÉM – KORUPCIA II
(Metodická príručka)

Recenzenti:

Emília Sičáková-Beblavá
Ján Hrubala
Martin Kríž

© Transparency International Slovensko, Bratislava 2004
Všetky práva vyhradené.

Transparency International Slovensko
Bajkalská 25, 827 18 Bratislava 212
tel.: 02/5341 10 20, fax: 02/5341 72 07
www.transparency.sk, tis@transparency.sk

Pre TIS vydal: ADIN, s.r.o.

ISBN 80-89041-78-7

TIS

Transparency International Slovensko

Daniela Ďurajková
Daniela Zemanovičová
Martina Zuberská

CELOSPOLOČENSKÝ
PROBLÉM – KORUPCIA II
(Metodická príručka)

Bratislava

september 2004

Transparency International Slovensko (TIS) je nezisková, nestranička mimovládna organizácia so sídlom v Bratislave. Je národnou pobočkou celosvetovej organizácie Transparency International, ktorá bola založená v roku 1993 a má sídlo v Berlíne. Medzi hlavné ciele TIS patrí predovšetkým podpora a presadzovanie takých demokratických hodnôt v živote spoločnosti, akými sú transparentnosť, dôvera, čestnosť a integrita, ktoré významným spôsobom pomáhajú bojovať proti korupcii.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL SLOVENSKO

Bajkalská 25, 827 18 Bratislava 212

tel: 02/5341 10 20, fax: 02/5341 72 07

Členovia Aliancie za transparentnosť a boj proti korupcii:

Milan Banas

Anna Butašová

Iveta Griačová

Eugen Jurzyca

Mária Kolaříková

Zdenko Kováč

Katarína Mathernová

Grigorij Mesežnikov

Vladimír Pirošík

Oľga Reptová

Emília Sičáková-Beblavá

Dušan Staněk

Juraj Stern

Soňa Szomolányi

Jiří Vlach

Daniela Zemanovičová

OBSAH

Úvod	6
1. TÉMA: Čo je a čo nie je korupcia	7
2. TÉMA: Korupcia z trestnoprávneho hľadiska	11
3. TÉMA: Rodinkárstvo a klientelizmus	20
4. TÉMA: Mapa korupcie - citlivé oblasti	23
5. TÉMA: Ako je na tom Slovensko	32
6. TÉMA: Príčiny korupcie	34
7. TÉMA: Etické dilemy	40
8. TÉMA: Výberové konanie na študijný pobyt v zahraničí	43
9. TÉMA: Voľnosť v rozhodovaní I.	46
10. TÉMA: Voľnosť v rozhodovaní II. - Verejné obstarávanie	49
11. TÉMA: Dôsledky korupcie	53
12. TÉMA: Agent	56
13. TÉMA: Médiá a korupcia	59
14. TÉMA: Trestné oznámenie alebo opravný prostriedok?	63
15. TÉMA: Informácie a korupcia	66
16. TÉMA: Protikorupčné stratégie	71

ÚVOD

Korupcia je vážny celospoločenský problém, ktorého riešenie je dôležité, aktuálne a vyžaduje spoluúčasť všetkých nás. Aby sa mohol problém korupcie vyriešiť radikálne, treba dostatočný tlak občanov nielen na politikov, aby pripravili protikorupčné nástroje, ale aj na ľudí vo verejnej správe, aby ich aplikovali. Avšak angažovať sa, reagovať na podnety politikov a médií - znamená najmä byť informovaný. Z podnetu mimovládnej, neziskovej organizácie Transparency International Slovensko (ďalej len „TIS“) a odboru boja proti korupcii Úradu vlády SR vznikla aj predkladaná príručka *Celospoločenský problém – korupcia II*.

Je určená predovšetkým stredoškolským učiteľom a všetkým ostatným, ktorí pracujú s mladými ľuďmi a sú ochotní prispieť či už vlastnou činnosťou alebo vedením mladých k ich angažovanosti pri riešení závažného celospoločenského problému, akým je korupcia.

Príručka nadväzuje na už vytvorenú a v roku 2002 vydanú publikáciu s rovnomeným názvom, ale je obsahovo bohatšia, ucelenejšia, logicky a odborne vyváženejšia. Neposkytuje len námety na formu vyučovania predkladanej témy, ale je aj komplexným metodickým materiálom. Obsahuje metodické postupy 16 spracovaných tém, ktoré umožnia učiteľom viesť študentov tak, aby pochopili:

- čo je korupcia a aké sú príčiny tohto javu,
- v akých formách sa korupcia prejavuje,
- prečo je celospoločensky nebezpečná a aké sú jej dôsledky,
- kde sa pociťuje ako rozšírená a problematická, aké nástroje existujú na jej obmedzenie v oblasti prevencie, ale aj represie,
- ako môže reagovať občan, ak sa stretne s korupciou.

Text spracovaných tém vychádza z odborných publikácií vydaných TIS (dostupné aj na internete – www.transparency.sk a vo verejne prístupnej Protikorupčnej knižnici na Bajkalskej ulici 25 v Bratislave).

V pracovných postupoch a ukážkach foriem práce sú využité zážitkové vyučovacie metódy, ktoré umožnia motivovať záujem študentov o danú problematiku a nenásilným spôsobom sprostredkovať informácie. Aktivity nie sú definitívne, dajú sa modifikovať, dopĺňať a rozvíjať. Ich cieľom je iniciovať diskusiu, na základe ktorej môžu žiaci prezentovať svoje názory na tému korupcia a začať si všímať veci verejné.

Publikácia ako celok je predurčená k realizácii voliteľného predmetu *Protikorupčné nástroje*, ale bude dobrým pomocníkom aj pre učiteľov náuky o spoločnosti, občianskej náuky, ekonómie a všade tam, kde sa vytvorí priestor na diskusiu a formulovanie názorov k problematike korupcie. Ponuka aktivít k daným témam je široká a umožňuje učiteľom vybrať niektoré z nich podľa konkrétnych podmienok, časových možností a reakcií študentov. Námety umožňujú pracovať s témami aj na viacerých hodinách.

Keďže užívateľom príručky budú školy rôzneho typu a zamerania, odporúčame vybrať také formy a metódy, ktoré sú najvhodnejšie pre daný typ školy a vek študentov.

Autori, ako aj TIS privítajú námety, odporúčania a doplnenia predkladaného textu.

TÉMA: ČO JE A ČO NIE JE KORUPCIA

CIEĽ:

Zvýšiť vnímavosť študentov na rozlišovanie, čo je a čo nie je korupcia vo väzbe na jej širšie a užšie vymedzenie.

METÓDA:

Brainstorming, práca s videofilmom, zákonmi, informáciami z tlače, poznatkami z iných predmetov. Individuálna práca kombinovaná so skupinovou prácou a diskusiou.

POMÔCKY:

Videofilm¹, záznamový hárok, popis prípadov, literatúra zaoberajúca sa definíciami korupcie, flipchart, fixky.

ČAS:

45 minút

FORMULÁCIA PROBLÉMU

Obsah pojmu korupcia nie je ustálený a je neustále diskutovaný. Názor sociológa je odlišný od pohľadu vyšetrovateľa, sudcu, politológa, právnik, ekonóma či novinára.

Na korupciu sa môžeme pozerat' očami právnika - ako na odchýlku od právnych noriem, porušovanie platných noriem a zákonov. Platné pravidlá a predpisy však nedokážu obsiahnuť všetky aktivity, ktoré by boli všeobecne, napr. verejnou mienkou považované za korupčné praktiky, a preto je zložité ich postihovať iba Trestným zákonom. Preto širšie vymedzenie sa pozerá na korupciu ako na odchýlku od etických noriem, prípadne ako na činnosť poškodzujúcu verejný záujem.

Všeobecne by sme mohli korupciu definovať ako zneužitie zverenej moci na súkromný prospech. Dôležité je posúdiť, či sa v danom prípade očakáva protislužba a kto sú subjekty, ktoré prijímajú pozornosť.

V súvislosti s korupciou sa často spomína pojem lobing, často sú dokonca tieto dva pojmy zamieňané. Lobing možno charakterizovať ako priame pôsobenie jednotlivca či záujmovej skupiny alebo jej reprezentanta na voleného predstaviteľa alebo zamestnanca verejného sektora, ktoré má za cieľ ovplyvniť výsledok legislatívneho alebo regulačného procesu a nepredstavuje stret záujmov ani korupciu. Na rozdiel od korupcie, znakom lobingu je, že ide o činnosť verejnú alebo verejne kontrolovateľnú. Prístup k ovplyvňovaniu by mali mať zabezpečené všetky dotknuté záujmové skupiny.

¹ Videofilm „Korupcia nám pije krv“ ponúka odbor boja proti korupcii Úradu vlády SR, prijemca Phare pomoci, ako didaktickú pomôcku zameranú na vzdelávanie o korupcii.

POSTUP:

Žiakom položíme otázku, čo je podľa ich názoru korupcia. Ich názory zapisujeme na flipchart.

Ďalšou témou brainstormingu je predstava študentov o spôsobe, akým ku korupcii dochádza – aké sú sprievodné znaky korupcie, aké výrazy, vety sú používané v prípadoch, keď

- a) je úplatok ponúkaný,
- b) je úplatok žiadaný.

Z týchto viet potom možno zostaviť „slovník korupcie“ – od najvýraznejších a najzreteľnejších ponúk/žiadostí až po najmenej zreteľné výrazy.

Po tomto úvode možno tému realizovať jednou z nasledujúcich alternatív:

Alternatíva 1:

Študenti si pozrú videofilm, v ktorom sú prezentované korupčné situácie, v ktorých sa ospravedlňuje ponúknutie úplatku úradníkovi, lekárovi a osobe, ktorá má na starosti vyhodnotenie prijímacích testov na vysokú školu. Vo svojich výpovediach o tom, prečo a ako odovzdávali úplatok, respondenti okrem „ospravedlňovania sa“ kladú viacero rečníckych otázok: „Čo som mal spraviť?“, „Dá sa to u nás vybaviť aj inak?“, atď. A práve toto sú otázky, na ktoré, po zhliadnutí videofilmov, možno v diskusii hľadať odpovede, keďže ide o situácie, v ktorých sa žiaci čoskoro môžu ocitnúť.

Účelom tohto zadania nie je hľadanie správnych odpovedí, ale vyvolanie diskusie na tému korupcia.

Alternatíva 2:

Študenti si prečítajú popis situácií. O každej situácii rozhodnú a do záznamových hárkov zapíšu:

- či danú situáciu považujú alebo nepovažujú za korupciu,
- či je to situácia, ktorá sa síce podľa ich názoru „nezmestí“ do paragrafov zákona, ale považujú ju za škodlivú pre spoločnosť,
- či ide v danom prípade o lobing alebo korupciu.

Študenti vytvoria skupiny, kde o svojich rozhodnutiach diskutujú. Venujú sa situáciám, v ktorých sa nezhodli, kde neboli odpovede jednoznačné. Cieľom tejto aktivity nie je hľadanie správnych odpovedí, ale vyvolanie diskusie.

Učiteľ uvedie niektoré definície korupcie, ktoré obsahuje náš Trestný zákon a niektoré teoretické zdroje. Naznačí sa problém širšieho a užšieho vymedzenia.

Diskusia sa potom môže posunúť smerom k prezentácii vývoja názorov na korupciu v historickom kontexte. Na nasledujúcu hodinu žiaci môžu urobiť monitoring tlače a prostredia, priniesť príklady z histórie, literatúry, resp. z iných predmetov a ďalšie prípady, o ktorých by chceli hovoriť.

Popis situácií:

- *Policajt počas výkonu služby o druhej hodine v noci na diaľnici vedúcej na hraničný priechod Jarovce zastavil rakúskeho vodiča. Za údajné prekročenie rýchlosti požadoval od neho 10 000 Sk, ale nakoniec sa uspokojil aj s dvoma tisíckami šilingov. Rakúšan chcel na neprijemnú skúsenosť zo Slovenska zabudnúť, avšak pred hranicami sa situácia zopakovala s inou hliadkou. To ho vyburcovalo a celú záležitosť oznámil.*
- *Ministerstvo prideluje dotácie poľnohospodárskym podnikom, dostala ich aj firma, kde je minister spoločníkom. Bráni sa tým, že neporušil žiaden zákon a že dotácie dostali všetky firmy, ktoré o to požiadali.*
- *Vysoko postavený úradník Ministerstva zdravotníctva SR Rudolf Š. a jeho bývalý spolužiak, obvodný lekár Dušan Š. požadovali 2 mil. Sk od Andreja F. za to, že dajú ministrovi na podpis povolenie na odštátnenie rádiodiagnostického odboru pre súkromný sektor.*
- *Lekár – gynekológ si nechá zaplatiť za to, že sľúbi pacientke prísť k pôrodu. Pri preberaní úplatku je odhalený políciou. Bráni sa, že si dal zaplatiť to, že obetuje svoj voľný čas.*
- *Farmaceutické firmy platia lekárom drahé dovolenky, účasť na kongresoch v zahraničí, kupujú počítače za to, že budú pri predpisovaní receptov zvyhodňovať lieky ich firmam.*
- *Stála zákazníčka dá v kaderníctve sprepitné, pretože je veľmi spokojná s novým účesom a milým prístupom kaderničky.*
- *Združenie miest a obcí využíva všetky cesty a politické prepojenia na to, aby nebola prijatá zmena ústavy, ktorá by jednoznačne umožnila externú kontrolu celého okruhu financií, s ktorými hospodária obce a VÚC.*
- *Aliancia Stop konfliktu záujmov, združujúca viac ako 240 mimovládnych organizácií spustila v médiách kampaň za prijatie účinného a prísneho zákona o konflikte záujmov. Na www.konfliktzaujmov.sk zverejňuje všetky aktivity a svoje návrhy, ako by mal vyzerat' prísny a vynútiteľný zákon o konflikte záujmov.*
- *V súvislosti s kategorizáciou liekov sa už niekoľko rokov hovorí o silných záujmoch farmaceutických firiem a podozreniach, že zaradenie liekov do kategórií, ktoré plne či čiastočne hradí zdravotná poisťovňa, alebo tých, ktoré nie sú zdravotnými poisťovňami hradené, nie je vedené iba verejným záujmom.*
- *Pracovníci regulovanej firmy pozvú na obed pracovníka regulačného úradu a diskutujú s nim o informáciách súvisiacich s reguláciou. Regulovanými firmami sú subjekty v pozícii prirodzených monopolov, kde sa neexistencia konkurencie nahrádza reguláciou, napr. sa regulujú ceny, podmienky vstupu na daný trh. Regulátor má stanoviť podmienky v prospech spotrebiteľov.*

K histórii:

- *V 17. storočí v Anglicku a Francúzsku existovali „daňoví farmári“, ktorí vyberali stanovené dane. Časť vyzbieraných daní odviedli vláde, ale polovicu si ponechávali.*
- *V 17. storočí vo Francúzsku si úradníci mohli kúpiť úrad za istú sumu peňazí a následne z neho získavali príjem.*

ZDROJE:

Ďurajková, D.: *Celospoločenský problém – korupcia (námety a formy na vyučovanie)*. CPHR – Transparency International Slovensko, Bratislava, 2002.

Lysý, J., Malík, B., Švaral, P.: *Čo by mal občan vedieť o korupcii*. CPHR – Transparency International Slovensko, Bratislava, 2002.

Zemanovičová, D., Beblavá, E.: *Krajinka rovných a rovnejších. Slovensko a korupcia*. Kalligram, Bratislava, 2003.

TÉMA: KORUPCIA Z TRESTNOPRÁVNEHO HĽADISKA

CIEĽ:

Zdôrazniť, že z hľadiska trestnej zodpovednosti je trestné nielen branie úplatkov, ale aj ich ponúkanie, pričom nezáleží na výške ponúknutého úplatku. Oboznámiť študentov s tým, že trestne zodpovedný je aj ten, kto neprekazí, či neoznámí spáchanie trestného činu korupcie, a naopak, že za splnenia určitých podmienok sa možno vyhnúť trestnosti.

METÓDA:

Skupinová práca, individuálna práca, diskusia.

POMÔCKY:

Paragrafové znenie jednotlivých trestných činov korupcie, hárok s prípadmi, flipchart, fixky.

ČAS:

45 minút

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Korupcia je širší pojem ako pojem úplatkárstvo. Ukrývajú sa za ním trestné činy prijímania úplatku, podplácania, nepriameho úplatkárstva a niekedy aj zneužívania právomoci verejného činiteľa. Môže ísť aj o akékoľvek iné správanie osôb (voči osobám), ktorým sú zverené kompetencie vo verejnom alebo súkromnom sektore, odporujúce povinnostiam vyplývajúcim z ich postavenia a smeruje k získaniu nenáležitých výhod. Ide o také správanie, výsledkom ktorého je na jednej strane „spokojnosť“ nad poskytnutím neoprávnenej výhody a na strane druhej poškodzovanie verejných záujmov a verejnosti, teda „nespokojnosť“ ostatných. Niekde uprostred stojí obálka s patričným obnosom, dovolenka, auto, či iná nenáležitá výhoda. Správanie jednej strany (tej, ktorá úplatok poskytuje), ako aj druhej strany (tej, ktorá úplatok prijíma) je v rozpore so zákonmi, a je teda trestnoprávne postihnutelné.

Zneužívanie právomoci verejného činiteľa nepatrí priamo k trestným činom korupcie, častokrát však ide ruka v ruke s niektorým z nich. Ak verejný činiteľ pri úmyselnom zneužití svojho postavenia prijme aj úplatok, dopúšťa sa naraz trestného činu zneužitia právomoci verejného činiteľa aj trestného činu prijímania úplatku.

POSTUP:

Rozdelíme žiakov do 6 skupín. Každá skupina dostane v paragrafovom znení jeden z uvedených trestných činov korupcie (príloha 1): prijímanie úplatku a inej nenáležitej výhody, podplácanie, nepriama korupcia, osobitné ustanovenia o účinnej ľútosti, neprekazenie trestného činu a neoznámenie trestného činu.

Úlohou žiakov bude zostaviť charakteristiky trestných činov korupcie, čiže akýsi zoznam základných skutočností, ktoré musia byť naplnené, aby sa takéto správanie mohlo označiť za trestný čin. K jednotlivým skutočnostiam je vhodné uviesť príklady. Napríklad pri trestnom čine prijímania úplatku a inej nenáležitej výhody je jednou z charakteristík zneužitie zamestnania, povolania... a ako príklad možno uviesť, že ide o také správanie, keď bol policajt povinný uložiť pokutu za priestupok, ale ju neuložil, pretože dostal úplatok. Pri tejto úlohe nie je dôležité úplné porozumenie textu zákona, ale to, aby si študenti pod jednotlivými formuláciami paragrafov

dokázali predstaviť aj reálne a konkrétne konanie, situáciu, osoby a pod. Každá skupina oboznámi s výsledkami svojej práce ostatných. Výsledky zapisujeme na flipchart.

Keď žiaci získajú prehľad o trestných činoch korupcie, dostanú ďalší hárok (príloha 2), na ktorom sú tlačové správy o odhalených prípadoch korupcie. Ich úlohou bude priradiť prípady k jednotlivým paragrafom Trestného zákona a určiť, kto je podľa ich názoru páchatelom trestného činu. O výsledkoch diskutujú, kým nenájdu spoločné riešenie.

Príloha 1:

Trestné činy korupcie

Prijímanie úplatku a inej nenáležitej výhody

§ 160

- (1) Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok, alebo inú nenáležitú výhodu, aby zneužil svoje zamestnanie, povolanie, postavenie alebo funkciu na poskytnutie výhody niektorej osobe alebo na jej neodôvodnené uprednostnenie pred inými, potresce sa odňatím slobody až na tri roky alebo peňažným trestom.
- (2) Rovnako ako v odseku 1 sa potresce, kto pre seba alebo pre inú osobu priamo alebo cez sprostredkovateľa prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok, alebo inú nenáležitú výhodu, aby konal alebo sa zdržal konania tak, že poruší svoje povinnosti vyplývajúce zo zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie.
- (3) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potresce, ak činom uvedeným v odseku 1 alebo 2
 - a) spôsobí škodu veľkého rozsahu alebo ním získa pre seba alebo iného prospech veľkého rozsahu, alebo
 - b) poruší osobitnú povinnosť, ktorá mu vyplýva zo zákona, alebo dôležitú povinnosť, ktorá mu vyplýva z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie, alebo povinnosť, na ktorej plnenie sa osobitne zaviazal.

§ 160a

- (1) Kto v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok alebo inú nenáležitú výhodu, potresce sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov alebo zákazom činnosti, alebo peňažným trestom.
- (2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potresce, ak spácha čin uvedený v odseku 1 ako verejný činiteľ.

§ 160b

Kto ako zahraničný verejný činiteľ priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok alebo inú nenáležitú výhodu v súvislosti s výkonom úradných povinností v úmysle, aby sa získala alebo zachovala neprímeraná výhoda pri realizácii medzinárodného obchodu, potresce sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov alebo peňažným trestom.

§ 160c

Kto ako člen zahraničného parlamentného zhromaždenia, sudca alebo úradník medzinárodného súdneho orgánu uznaného Slovenskou republikou alebo zástupca či zamestnanec medzinárodnej, nadnárodnej, medzivládnej organizácie alebo orgánu, ktorých je Slovenská republika členom alebo s ktorými je Slovenská republika v zmluvnom vzťahu, alebo ako osoba v obdobnej funkcii priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok alebo inú nenáležitú výhodu v súvislosti s výkonom svojej funkcie, potresce sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov alebo peňažným trestom.

Podplácanie

§ 161

- (1) Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa poskytne úplatok alebo inú nenáležitú výhodu alebo ich sľúbi inému, aby ten zneužil svoje zamestnanie, povolanie, postavenie alebo funkciu na poskytnutie výhody niektorej osobe alebo na jej neodôvodnené uprednostnenie pred inými, alebo z tohto dôvodu priamo alebo cez sprostredkovateľa poskytne alebo sľúbi úplatok alebo inú nenáležitú výhodu inej osobe, potresce sa odňatím slobody až na dva roky alebo peňažným trestom.
- (2) Rovnako ako v odseku 1 sa potresce, kto priamo alebo cez sprostredkovateľa poskytne úplatok alebo inú nenáležitú výhodu, alebo ich sľúbi inému, aby konal alebo sa zdržal konania tak, že poruší svoje povinnosti vyplývajúce zo zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie, alebo z tohto dôvodu priamo alebo cez sprostredkovateľa poskytne alebo sľúbi úplatok, alebo inú nenáležitú výhodu inej osobe.
- (3) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potresce, ak činom uvedeným v odseku 1 alebo 2
 - a) spôsobil škodu veľkého rozsahu alebo ním získa pre seba alebo iného prospech veľkého rozsahu, alebo
 - b) poruší osobitnú povinnosť, ktorá mu vyplýva zo zákona, alebo dôležitú povinnosť, ktorá mu vyplýva z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie, alebo povinnosť, na ktorej plnenie sa osobitne zaviazal.

§ 161a

- (1) Kto inému v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu priamo alebo cez sprostredkovateľa poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok alebo inú nenáležitú výhodu, alebo z tohto dôvodu poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok alebo inú nenáležitú výhodu inej osobe, potresce sa odňatím slobody až na tri roky alebo peňažným trestom.
- (2) Odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky sa páchatel' potresce, ak spácha čin uvedený v odseku 1 voči verejnemu činiteľovi.
- (3) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potresce, ak spácha čin uvedený v odseku 1 ako člen organizovanej skupiny alebo ak získa takým činom prospech veľkého rozsahu.

§ 161b

- (1) Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa zahraničnému verejnemu činiteľovi alebo inej osobe poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok alebo inú nenáležitú výhodu v súvislosti s výkonom úradných povinností zahraničného verejného činiteľa v úmysle, aby sa získala alebo zachovala neprimeraná výhoda pri realizácii medzinárodného obchodu, potresce sa odňatím slobody na šesť mesiacov až na tri roky alebo peňažným trestom.
- (2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potresce, ak spácha čin uvedený v odseku 1 ako člen organizovanej skupiny alebo ak získa takým činom prospech veľkého rozsahu.

§ 161c

- (1) Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa členovi zahraničného parlamentného zhromaždenia, sudcovi alebo úradníkovi medzinárodného súdneho orgánu uznaného Slovenskou republikou

alebo zástupcovi či zamestnancovi medzinárodnej, nadnárodnej, medzivládnej organizácie alebo orgánu, ktorých je Slovenská republika členom alebo s ktorými je Slovenská republika v zmluvnom vzťahu, alebo osobe v obdobnej funkcii poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok alebo inú nenáležitú výhodu v súvislosti s výkonom jeho funkcie, alebo z tohto dôvodu poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok alebo inú nenáležitú výhodu inej osobe potresce sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky alebo peňažným trestom.

- (2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel potresce, ak spácha čin uvedený v odseku 1 ako člen organizovanej skupiny alebo ak získa takým činom prospech veľkého rozsahu.

Nepriama korupcia

§ 162

- (1) Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo dá si sľúbiť úplatok alebo inú nenáležitú výhodu za to, že bude svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci osoby uvedenej v § 160, 160a, 160b alebo § 160c, alebo za to, že tak už urobil, potresce sa odňatím slobody až na tri roky alebo peňažným trestom.
- (2) Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa inému poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok alebo inú nenáležitú výhodu za to, že bude svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci osoby uvedenej v § 160, 160a, 160b alebo § 160c, alebo za to, že tak už urobil, alebo z tohto dôvodu poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok alebo inú nenáležitú výhodu inej osobe potresce sa odňatím slobody až na dva roky alebo peňažným trestom.

Osobitné ustanovenie o účinnej Pútosti

§163

Trestnosť podplácania podľa § 161, 161a, 161b a 161c a nepriamej korupcie podľa § 162 ods. 2 zaniká, ak páchatel úplatok alebo inú nenáležitú výhodu poskytol alebo sľúbil len preto, že bol o to požiadaný, a urobil o tom dobrovoľne bez odkladu oznámenie prokurátorovi, vyšetrovateľovi alebo policajnému orgánu; vojak môže namiesto toho urobiť oznámenie veliteľovi alebo náčelníkovi.

Neprekazenie trestného činu

§ 167

- (1) Kto sa hodnoverným spôsobom dozvie, že iný pripravuje alebo pácha trestný čin vlastizrady (§ 91), rozvracania republiky (§ 92), teroru (§ 93 a 93a), terorizmu (§ 94), záškodníctva (§ 95 a 96), sabotáže (§ 97), vyzvedačstva (§ 105), ohrozenia utajovanej skutočnosti podľa § 106, vojnovej zrady (§ 114), porušovania predpisov o nakladaní s kontrolovaným tovarom a technológiami (§ 124a, 124b, 124c), falšovania a pozmeňovania peňazí (§ 140), prijímania úplatku a inej nenáležitej výhody (§ 160, 160a, 160b, 160c), podplácania (§ 161, 161a, 161b, 161c), nepriamej korupcie (§ 162), nedovoleného prekročenia štátnej hranice podľa § 171b ods. 2, 3, všeobecného ohrozenia podľa § 179, ohrozenia bezpečnosti vzdušného dopravného prostriedku a civilného plavidla podľa § 180a, zavlčenia vzdušného dopravného prostriedku do cudziny podľa § 180c ods. 2, založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny a teroristickej skupiny (§ 185a), nedovolenej výroby a držby jadrových materiálov a vysokorizikových chemických látok (§ 187a ods. 2 a 3), šírenie poplašnej správy (§ 199 ods. 3), týrania blízkej osoby a zverenej osoby (§ 215), vraždy (§ 219), lúpeže (§ 234), brania rukojemníkov (§ 234a), znásilnenia (§ 241), sexuálneho zneužívania podľa § 242, obchodovania s ľuďmi (§ 246), krádeže podľa § 247

ods. 6, sprenevery podľa § 248 ods. 5, podvodu podľa § 250 ods. 5, úverového podvodu podľa § 250a ods. 5, subvenčného podvodu podľa § 250b ods. 5, poisťovacieho podvodu podľa § 250c ods. 5, podvodného úpadku podľa § 250e ods. 6, zavineného úpadku podľa § 250f ods. 6, legalizácie príjmu z trestnej činnosti (§ 252 a 252a), genocídia (§ 259), zločinu proti ľudskosti (§ 259b), používania zakázaného bojového prostriedku a nedovoleného vedenia boja (§ 262), vojnovej krutosti (§ 263), plienenia v priestore vojnových operácií (§ 264), neposlúchnutia rozkazu podľa § 273 ods. 2 písm. a), sprotivenia a donútenia porušiť vojenskú povinnosť podľa § 275 ods. 2 písm. a), porušovania práv a chránených záujmov vojakov podľa § 279a ods. 3 a § 279b ods. 3, zbehnutia (§ 282), alebo ohrozenia morálneho stavu jednotky podľa § 288 ods. 2 a spáchanie alebo dokončenie takeého trestného činu neprekazí, potresce sa odňatím slobody až na tri roky; ak ustanovuje tento zákon na niektorý z týchto trestných činov trest miernejší, potresce sa týmto trestom miernejším.

- (2) Kto spácha čin uvedený v odseku 1, nie je trestný, ak nemohol trestný čin prekaziť bez značných ťažkostí alebo bez toho, že by seba alebo blízku osobu uviedol do nebezpečenstva smrti, ublíženia na zdraví, inej závažnej ujmy alebo trestného stíhania. Uvedenie blízkej osoby do nebezpečenstva trestného stíhania však nezbavuje páchatel'a trestnosti, ak sa týka neprekazenia trestného činu vlastizrady (§ 91), rozvracania republiky (§ 92), teroru (§ 93 a 93a), terorizmu (§ 94), záškodníctva (§ 95 a 96), sabotáže (§ 97), vyzvedačstva (§ 105), ohrozenia utajovanej skutočnosti podľa § 106, genocídia (§ 259) alebo zločinu proti ľudskosti (§ 259b).
- (3) Prekaziť trestný čin možno i jeho včasným oznámením prokurátorovi, vyšetrovateľovi alebo policajnému orgánu; vojak môže namiesto toho urobiť oznámenie veliteľovi alebo náčelníkovi.
- (4) Povinnosť podľa odseku 1 sa nevzťahuje na osobu, ak by jej splnením porušila spovedné tajomstvo.

Neoznámenie trestného činu

§ 168

- (1) Kto sa hodnoverným spôsobom dozvie, že iný spáchal trestný čin vlastizrady (§ 91), rozvracania republiky (§ 92), teroru (§ 93 a 93a), terorizmu (§ 94), záškodníctva (§ 95 a 96), sabotáže (§ 97), vyzvedačstva (§ 105), ohrozenia utajovanej skutočnosti (§ 106 a 107), porušovania predpisov o nakladaní s kontrolovaným tovarom a technológiami (§ 124a, 124b, 124c), falšovania a pozmeňovania peňazí (§ 140), prijímania úplatku a inej nenáležitej výhody (§ 160, 160a, 160b, 160c), podplácania (§ 161, 161a, 161b, 161c), nepriamej korupcie (§ 162), všeobecného ohrozenia podľa § 179, ohrozenia bezpečnosti vzdušného dopravného prostriedku a civilného plavidla podľa § 180a, zavlčenia vzdušného dopravného prostriedku do cudziny podľa § 180c ods. 2, založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny a teroristickej skupiny (§ 185a), nedovolenej výroby a držby jadrových materiálov a vysokorizikových chemických látok (§ 187a ods. 2 a 3), šírenie poplašnej správy (§ 199 ods. 3), týrania blízkej osoby a zverenej osoby (§ 215), vraždy (§ 219) podvodného úpadku (§ 250e), zavineného úpadku (§ 250f), genocídia (§ 259), zločinu proti ľudskosti (§ 259b) alebo používania zakázaného bojového prostriedku a nedovoleného vedenia boja (§ 262), a taký trestný čin neoznámí bez odkladu prokurátorovi, vyšetrovateľovi alebo policajnému orgánu alebo namiesto toho, ak ide o vojaka, veliteľovi alebo náčelníkovi, potresce sa odňatím slobody až na tri roky; ak ustanovuje tento zákon na niektorý z týchto trestných činov trest miernejší, potresce sa týmto trestom miernejším.

- (2) Kto spácha čin uvedený v odseku 1, nie je trestný, ak nemohol oznámenie urobiť bez toho, že by seba alebo blízku osobu uviedol do nebezpečenstva smrti, ublíženia na zdraví, inej závažnej ujmy alebo trestného stíhania. Uvedenie blízkej osoby do nebezpečenstva trestného stíhania však nezabavuje páchatel'a trestnosti, ak sa týka neoznámenia trestného činu vlastizrady (§ 91), rozvracania republiky (§ 92), teroru (§ 93 a 93a), terorizmu (§ 94), záškodníctva (§ 95 a 96), sabotáže (§ 97), vyzvedačstva (§ 105), ohrozenia utajovanej skutočnosti (§ 106 a 107), genocídia (§ 259) alebo zločinu proti ľudskosti (§ 259b).
- (3) Kto spácha čin uvedený v odseku 1, nie je trestný, ak by oznámením trestného činu porušil spovedné tajomstvo alebo tajomstvo informácie, ktorá jej bola zverená ústne alebo písomne pod podmienkou mlčanlivosti ako osobe poverenej pastoračnou starostlivosťou.

Príloha 2:**Popis prípadov**

- *Polícia zadržala advokáta Albína K. pri pokuse o útek z miesta odovzdania úplatku. Advokát ponúkol 100-tisícový úplatok pracovníčke Vojenských lesov a majetku Slovenskej republiky Kežmarok. Úplatok jej sľúbil za urýchlené preplatenie faktúry za poskytnuté právne služby. Pracovníčka oznámila ponúkaný úplatok Úradu boja proti korupcii Policajného zboru. Polícia advokáta zadržala. (Komunikačný odbor ministra vnútra SR).*
- *Polícia zadržala posudkového lekára Emila H. pri preberaní 10-tisícového úplatku. Posudkový lekár Sociálnej poisťovne od istého občana žiadala úplatok za priznanie plného invalidného dôchodku. Obvinený bude trestne stíhaný na slobode. (Komunikačný odbor ministra vnútra SR).*
- *Výšetrovateľ Úradu boja proti korupcii obvinil súkromného podnikateľa Jána O. a zástupcu správcu konkurznej podstaty spoločnosti Agros, a.s., Fedora K. Obvinení žiadali úplatok od podnikateľa z Rimavskej Soboty. Polícia zadržala oboch pri preberaní 600-tisícového úplatku. Podnikateľ z Rimavskej Soboty mal záujem odkúpiť časť majetku spoločnosti Agros, a.s., ktorá bola v likvidácii. Ponuku s návrhom na odkúpenie zaslal v marci tohto roku na Krajský súd Banská Bystrica. Zástupca správcu konkurznej podstaty spoločnosti Agros, a.s., Fedor K. ho v júli tohto roku nakontaktoval na súkromného podnikateľa Jána O. Ten ho niekoľkokrát žiadala o poskytnutie úplatku vo výške milión korún. Ján O. podnikateľovi z Rimavskej Soboty sľúbil, že spolu s Fedorom K. budú pôsobiť na správcu konkurznej podstaty, aby podpísal kúpno-predajnú zmluvu a odpredal mu tak majetok, o ktorý má záujem. Podnikateľ z Rimavskej Soboty na žiadosti o úplatok nereagoval. Preto mu Ján O. ešte niekoľkokrát telefonoval a opätovne ho o úplatok žiadala. (Komunikačný odbor ministra vnútra SR).*
- *Ján Š. vo februári oslovil vedúceho operatívneho oddelenia Oblastnej správy Železničnej polície Žilina. Za úplatok od neho žiadala poskytovanie pravidelných informácií o hliadkach železničnej polície pri sprevádzaní vlakov. Tieto informácie chcel využiť pri páchaní trestnej činnosti. Ján Š. bol šéfom skupiny osôb, ktorá okrádala cestujúcich v rýchlikoch a medzinárodných vlakoch. Železničnému policajtovi sľúbil mesačne vyplácať 20-tisíc korún. Ponúkol mu aj druhú alternatívu. 10-tisíc korún mesačne a automobil, ktorého leasing by splácal Ján Š. Ján Š. bol vzatý do vyšetrovacej väzby. (Komunikačný odbor ministra vnútra SR).*
- *Výšetrovateľ úradu boja proti korupcii obvinil riaditeľa bratislavskej súkromnej firmy z korupcie. Peter V. za úplatok 20-tisíc žiadala od policajta výmenu vzorky krvi v prípade dopravnej nehody, ktorú spôsobil. Policajt ponuku úplatku oznámil nadriadenému. Polícia obvineného zadržala po odovzdávaní úplatku. (Komunikačný odbor ministra vnútra SR).*
- *Výšetrovateľ úradu boja proti korupcii 31. marca obvinil bývalého štátneho zamestnanca Csabu A. z korupcie. Korupčnej trestnej činnosti sa bývalý referent odboru sociálnych vecí Okresného úradu v Leviciach dopustil v rokoch 2002 a 2003. Niekoľkokrát žiadala a prijal úplatky od osôb evidovaných na odbore sociálnych vecí. Sľuboval im rýchlejšie vybavenie ich žiadostí, ako aj iné výhody. V zistených piatich prípadoch vzal obvinený úplatky v celkovej výške 41 500 korún. Prípada jeho korupčného správania začala polícia vyšetrovať na základe anonymného trestného oznámenia. (Komunikačný odbor ministra vnútra SR).*

Riešenie:

1. Trestný čin podplácania, páchatel': advokát.
2. Trestný čin prijímania úplatku a inej nenáležitej výhody, páchatel': posudkový lekár. Páchatel'om trestného činu podplácania však mohol byť aj občan, v prípade, ak nespolupracoval s políciou a chcel dať úplatok.
3. Trestný čin nepriamej korupcie, páchatel': súkromný podnikateľ a zástupca správcu konkurznej podstaty.
4. Trestný čin podplácania, páchatel': Ján Š.
5. Trestný čin podplácania, páchatel': riaditeľ súkromnej firmy.
6. Trestný čin prijímania úplatku a inej nenáležitej výhody, páchatel': bývalý štátny zamestnanec.

ZDROJE:

Zákon č. 140/1961 Zb., *Trestný zákon* (§§ 160 – 163).

Zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (*Trestný poriadok*).

Hrubala, J.: *Korupcia – choroby a protilátky. Príručka pre aktívneho liečiteľa*. Centrum pre podporu miestneho aktivizmu, združenie Občan a demokracia a Orman, s.r.o., 2003.

<http://www.vlada.gov.sk/bojprotikorupcii/>

TÉMA: RODINKÁRSTVO A KLIENTELIZMUS

CIEĽ:

Zvýšiť vnímavosť študentov na prejavy rodinkárstva a klientelizmu. Pochopiť postavenie reprezentantov verejného sektora a možné konflikty medzi verejným a súkromným záujmom. Zvýšiť záujem o spravovanie vecí verejných a aktívnu účasť na nich.

METÓDA:

Hranie rolí, diskusia, práca s výsledkami prieskumov.

POMÔCKY:

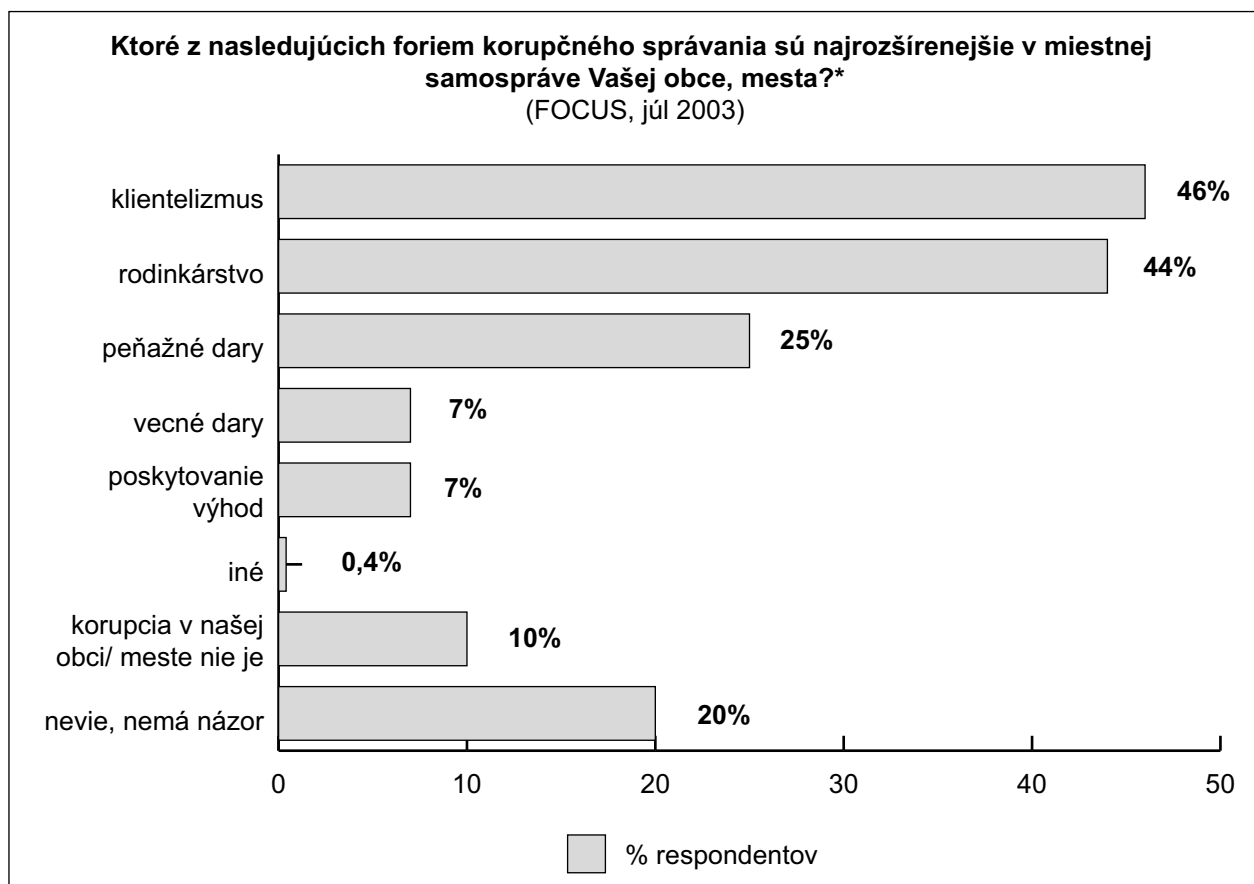
Informácie z tlače, prieskumy verejnej mienky.

ČAS:

45 minút

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Okrem korupcie sa stretávame aj s pojmom klientelizmus a rodinkárstvo (nepotizmus). Klientelizmus je výraz pre konflikt záujmov, ktorý vzniká uprednostňovaním, preferovaním priateľov a kolegov, spriaznených skupín. Rodinkárstvo znamená situáciu, v ktorej osoba využíva zverenú verejnú moc na získanie výhody pre člena svojej rodiny. Prieskumy verejnej mienky naznačujú, že v podmienkach SR ide o javy veľmi rozšírené.

Zdroj: Prieskum agentúry FOCUS pre TIS, júl 2003.

POSTUP:

1. Učiteľ alebo žiak postupne číta nasledovný text.

- *Bývalá komisárka Európskej komisie (ďalej len „EK“) a jej údajný milenec René Berthelot – zubár čelili podozreniu, že Berthelot získal kontrakty od EK na prácu, na ktorú nemal profesionálne predpoklady. Médiá poukázali na to, že v roku 1997 bol Berthelot vymenovaný za vedeckého poradcu pre jeden z programov komisárky. Mal uskutočniť jednoročný výskum v oblasti AIDS. Výsledkom jeho práce bolo 24 nepoužiteľných strán, za čo poberal tri roky 3500 eur mesačne. Aj kvôli tomuto prípadu v roku 1999 odstúpila EK vedená Jacquesom Santerom.*
- *Zaujímavý poznatok ukázal prieskum agentúry FOCUS pre TIS z marca 2003²: Motívom, pre ktorý podnikatelia podporujú politické strany, sú hlavne protislužby v podobe verejných zákazok, možnosti dosadiť svojich ľudí na dôležité miesta, priaznivého rozhodnutia orgánov verejného sektora, či prijatia zákona priaznivého pre firmu. Iba 8% podnikateľov uviedlo, že motívom je súhlas s politickým programom danej strany.*

Nasleduje diskusia, rozhodovanie a zdôvodňovanie, kedy podľa ich názoru ide o klientelizmus a kedy o rodinkárstvo.

2. Hranie rolí

„Musíme si pomáhať“

Študenti si zvolia starostu menšej obce. Starosta si zvolí tím poradcov. Študenti vytvoria skupiny, ktoré budú požadovať od starostu rôzne výhody (budú hrať netere, synovcov, sesternice a ďalších príbuzných). Budú požadovať napr.:

- synovec má stavebnú firmu, ktorá pokladá dlaždice a navrhuje skrásliť obec tým, že sa bude investovať do úpravy chodníkov,
- manželka podniká v oblasti záhradníckych služieb a naznačuje, že v obci je málo zelene a malo by sa začať s jej výsadbou,
- sesternicin manžel je jedným z akcionárov firmy na odvoz odpadu, navrhuje stretnutie o prehodnotení podmienok odvozu smetí pre obec,
- dcéra je nezamestnaná, a preto očakáva, že ju starosta zamestná na obecnom úrade ako referentku
- sestra stavia dom na okraji obce a chcela by si nechať položiť asfalt na cestu, aby sa k domu ľahšie dostali a neprášilo sa im.

Starosta sa pri každom prípade radí s poradcami a rozhodne o každej situácii. Učiteľ rozhodnutia zapíše.

Následne študenti ako občania danej obce požadujú verejné stretnutie starostu a jeho poradcov s občanmi. Občania žiadajú odôvodniť uvedené rozhodnutia starostu. Starosta s poradcami odôvodňujú svoje rozhodnutia.

² Na vzorke 100 vrcholových predstaviteľov firiem.

Na základe skúsenosti z hrania rolí žiaci v skupinách pripraví **Protirodinkársku stratégiu** – opatrenia, ktoré by v budúcnosti umožnili starostovi odolávať požiadavkám na poskytnutie výhod pre príbuzných.

Diskusia:

- V uvedených situáciách by ste ako starosta rozhodovali inak, ak by ste vedeli, že sa to občania nedozvedia, alebo ak viete, že to musíte verejne odôvodniť?
- Aké riziká vyvolávajú rodinné prepojenia vo verejnej sfére?
- Ako by ste obmedzili rodinkárstvo vo vašej obci/meste? Ako budete odolávať argumentom o potrebe pomáhať si navzájom?
- Ako by ste hodnotili situáciu z hľadiska rodinkárstva a klientelizmu vo vašom meste, obci v porovnaní s rozšírením rodinkárstva v SR? Využite prieskumy verejnej mienky.³

ZDROJE:

Sičáková – Beblavá, E., Zemanovičová, D.: *Protikorupčné nástroje*. Transparency International Slovensko, Bratislava, 2003.

Zemanovičová, D., Beblavá, E.: *Krajinka rovných a rovnejších. Slovensko a korupcia*. Kalligram, Bratislava, 2003.

³ Dostupné na www.transparency.sk.

TÉMA: MAPA KORUPCIE - CITLIVÉ OBLASTI

CIEĽ:

Formovanie kritického myslenia žiakov pomocou karikatúr a schopnosti interpretovať obrázky a formulovať vlastné názory.

METÓDA:

Zážitkové učenie, skupinové techniky - kooperatívne učenie, brainstorming.

POMÔCKY:

Karikatúry zobrazujúce korupciu v niektorých oblastiach spoločenského života.

ČAS:

45 minút

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Korupcia má množstvo podôb. Obálky, protislužby, úľavy, "pozornosti", atď. O korupciu ide vždy, keď je pokuta od policajta nižšia ako obvykle a bez bloku, keď lekár prijme obálku (aby operácia dobre dopadla), keď právnik okrem honoráru pre seba žiada peniaze "na sudcu"... Keď niečo navyše dostane úradník za bleskové a bezproblémové vybavenie stavebného povolenia, aj keď sprostredkovateľ "prijíma" študenta na vysokú školu. O korupciu ide aj vtedy, keď sa vec na súde (náhodou) dostane inému sudcovi, než tomu, ktorý je na rade podľa rozvrhu práce. Vytrča spoza tendrov a verejných súťaží, ktorých výsledku sa nečuduje iba ich víťaz príslušný minister... Korupcia je rodinkárstvo, klientelizmus, a iné neprimerané a nepoctivé pohnútky pri plnení zverených úloh.

POSTUP:

1. Motto: Korupcia je stará ako ľudstvo samé a nemožno povedať, že existuje krajina, ktorá ju zlikvidovala úplne.
2. Čo je korupcia.
Brainstorming s celou skupinou - čo chápú a vnímajú pod týmto slovom.
3. Rozdelenie do skupín.

Úlohou každej skupiny je interpretovať karikatúru podľa zadaných otázok:

- čo obrázok karikuje (aký problém),
- čo je nakreslené na obrázku, čo robia ľudia, ako vyzerajú, aké významné detaily sú na karikatúre,
- akú oblasť spoločenského života obrázok zobrazuje.

INTERPRETUJTE KARIKATÚRU č. 1

<p>Prvá inšpirácia Čo je nakreslené na karikatúre?</p>	
<p>Analýza Čo robia postavy (postava) na karikatúre?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ako vyzerajú, čo prezrádza ich postoj • kto to je 	
<p>Čo je možné usúdiť z detailov, z predmetov na karikatúre?</p>	
<p>Výsledok analýzy Akú oblasť spoločenského života obrázok zobrazuje?</p>	

INTERPRETUJTE KARIKATÚRU č. 2

<p>Prvá inšpirácia Čo je nakreslené na karikatúre?</p>	
<p>Analýza Čo robia postavy (postava) na karikatúre?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ako vyzerajú, čo prezrádza ich postoj • kto to je 	
<p>Čo je možné usúdiť z detailov, z predmetov na karikatúre?</p>	
<p>Výsledok analýzy Akú oblasť spoločenského života obrázkov zobrazuje?</p>	

INTERPRETUJTE KARIKATÚRU č. 3

<p>Prvá inšpirácia Čo je nakreslené na karikatúre?</p>	
<p>Analýza Čo robia postavy (postava) na karikatúre?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ako vyzerajú, čo prezrádza ich postoj • kto to je 	
<p>Čo je možné usúdiť z detailov, z predmetov na karikatúre?</p>	
<p>Výsledok analýzy Akú oblasť spoločenského života obrázkov zobrazuje?</p>	

INTERPRETUJTE KARIKATÚRU č. 4

<p>Prvá inšpirácia Čo je nakreslené na karikatúre?</p>	
<p>Analýza Čo robia postavy (postava) na karikatúre?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ako vyzerajú, čo prezrádza ich postoj • kto to je 	
<p>Čo je možné usúdiť z detailov, z predmetov na karikatúre?</p>	
<p>Výsledok analýzy Akú oblasť spoločenského života obrázkov zobrazuje?</p>	

INTERPRETUJTE KARIKATÚRU č. 5

<p>Prvá inšpirácia Čo je nakreslené na karikatúre?</p>	
<p>Analýza Čo robia postavy (postava) na karikatúre?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ako vyzerajú, čo prezrádza ich postoj • kto to je 	
<p>Čo je možné usúdiť z detailov, z predmetov na karikatúre?</p>	
<p>Výsledok analýzy Akú oblasť spoločenského života obrázkov zobrazuje?</p>	

INTERPRETUJTE KARIKATÚRU č. 6

<p>Prvá inšpirácia Čo je nakreslené na karikatúre?</p>	
<p>Analýza Čo robia postavy (postava) na karikatúre?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ako vyzerajú, čo prezrádza ich postoj • kto to je 	
<p>Čo je možné usúdiť z detailov, z predmetov na karikatúre?</p>	
<p>Výsledok analýzy Akú oblasť spoločenského života obrázok zobrazuje?</p>	

INTERPRETUJTE KARIKATÚRU č. 7

<p>Prvá inšpirácia Čo je nakreslené na karikatúre?</p>	
<p>Analýza Čo robia postavy (postava) na karikatúre?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ako vyzerajú, čo prezrádza ich postoj • kto to je 	
<p>Čo je možné usúdiť z detailov, z predmetov na karikatúre?</p>	
<p>Výsledok analýzy Akú oblasť spoločenského života obrázok zobrazuje?</p>	

INTERPRETUJTE KARIKATÚRU č. 8

<p>Prvá inšpirácia Čo je nakreslené na karikatúre?</p>	
<p>Analýza Čo robia postavy (postava) na karikatúre?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ako vyzerajú, čo prezrádza ich postoj • kto to je 	
<p>Čo je možné usúdiť z detailov, z predmetov na karikatúre?</p>	
<p>Výsledok analýzy Akú oblasť spoločenského života obrázkov zobrazuje?</p>	

TÉMA: AKO JE NA TOM SLOVENSKO

CIEĽ:

Študenti sa oboznámia s metódami, ako sa dá merať rozšírenie korupcie. Spoznajú stav korupcie v SR, korupciou najviac postihnuté oblasti, budú uvažovať, ktoré sú citlivé oblasti a čo by malo byť protikorupčnými prioritami. Naučia sa porovnávať a hľadať dôvody rozdielov vo vnímaní korupcie v jednotlivých krajinách.

METÓDA:

Práca s výsledkami prieskumov, analýza a interpretácia údajov, následná diskusia.

POMÔCKY:

Tabuľky a grafy s výsledkami prieskumov. Medzinárodné porovnanie jednotlivých hodnôt Indexu vnímania korupcie (ďalej len „CPI“).⁴

ČAS:

45 minút

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Rozsah korupcie sa ťažko presne meria. O stave korupcie v SR sa možno dozvedieť zo štatistík vyšetrovaných a postihnutých prípadov korupcie, ako aj z prieskumov verejnej mienky, ktoré sú zamerané na vnímanie korupcie. V tabuľke č.1 sú údaje o objasnených prípadoch korupcie v Slovenskej republike za posledných päť rokov.

Tab. č. 1.

Objasnené prípady súvisiace s korupciou

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	do konca júla 2004
trestný čin	zistené/ objasnené	zistené/ objasnené	zistené/ objasnené	zistené/ objasnené	zistené/ objasnené	zistené/ objasnené
úplatkárstvo	15/15	40/34	31/30	65/48	81/38	87/54
podplácanie	9/9	64/60	52/48	74/70	66/57	47/41
spolu:	24/24	104/94	83/78	139/118	147/95	134/95

Zdroj: Komunikačný odbor ministra vnútra SR.

Zaujímavé sú aj medzinárodné komparácie krajín. Transparency International vydáva na ročnej báze CPI, ktorý je založený na skóre, ktoré sa môže pohybovať v rozpätí od 0 (veľmi korupčná krajina) po 10 (krajina vnímaná ako korupčne čistá). V roku 2003 bolo Slovensko zaradené do tohto prieskumu už po šiesty krát, pričom dosiahlo skóre 3,7 (59. miesto v rebríčku) – to znamená, že Slovensko je považované za krajinu s vysokou mierou rozšírenia korupcie. Pre porovnanie v roku 2003 sa Maďarsko umiestnilo na 40. mieste, ČR na 59. mieste a Poľsko na 94 mieste. Možno pozorovať tendenciu zblížovania skóre v transformujúcich sa krajinách stredoeurópskeho regiónu.

⁴ CPI z ang. *Corruption Perception Index*. Viac informácií a CPI za jednotlivé roky sú dostupné na www.transparency.sk.

Slovensko dosahuje v posledných rokoch rovnaké skóre; z toho možno vyvodit', že na Slovensku nedochádza k zmenám vnímania korupcie. Porovnanie krajín Višegrádskej skupiny ukazuje tabuľka č. 2.

Tab. č. 2.

Porovnanie vývoja CPI Slovenskej republiky a ostatných krajín V4

Krajina	CPI – 1998	CPI – 1999	CPI – 2000	CPI – 2001	CPI – 2002	CPI – 2003
Slovensko	3,9	3,7	3,5	3,7	3,7	3,7
Česko	4,8	4,6	4,3	3,9	3,7	3,9
Poľsko	4,6	4,2	4,1	4,1	4,0	3,6
Maďarsko	5,0	5,2	5,2	5,3	4,9	4,8

Zdroj: Transparency International.

POSTUP:

Učiteľ prezentuje štatistiky zistených a objasnených prípadov korupcie v SR.

Študenti v skupinách pripravujú odpovede na otázky:

- Zodpovedá relatívne nízky počet korupčných prípadov reálnej situácii? Čo môže spôsobiť rozdiely?
- V ktorých oblastiach je najviac rozšírená korupcia na Slovensku?
- Pokúste sa vysvetliť, prečo je v týchto oblastiach korupcia vnímaná ako rozšírená?
- Aké sú najčastejšie formy korupčného správania? (dávanie peňazí, vecných darov, rodinkárstvo, klientelizmus, protislužby)
- Ako by ste hodnotili Slovensko v porovnaní s inými krajinami? Hľadajte vysvetlenie rozdielov medzi krajinami.
- Prečo je hodnota CPI rovnaká už niekoľko rokov?

Učiteľ oboznámi študentov s výsledkami prieskumov a s medzinárodným porovnaním vnímania korupcie.

Diskusia je zameraná na hľadanie faktorov, ktoré spôsobujú rozdiely medzi krajinami s vnímanou nízkou a vysokou korupciou.

ZDROJE:

Beblavá, E. - Zemanovičová, D.: *Protikorupčné nástroje*. Transparency International Slovensko, Bratislava, 2003.

Zemanovičová, D., Beblavá, E.: *Krajinka rovných a rovnejších. Slovensko a korupcia*. Kalligram, Bratislava, 2003.

www.transparency.sk

Korupcia na Slovensku. Diagnostický prieskum. Svetová banka, 2002.

TÉMA: PRÍČINY KORUPCIE

CIEĽ:

Mapovať postoje študentov. Rozvíjať schopnosť analyzovať problém korupcie a zamýšľať sa nad jej príčinami. Ukázať študentom súvislosti tohto javu, a tým naznačiť možné nástroje na jeho odstránenie a ich vzájomnú podmienenosť. Naučiť študentov hľadať analogické situácie a využiť poznatky pri sledovaní verejného života.

METÓDA:

Hra vadí, nevadí, práca v skupinách, hľadanie konsenzu, prezentovanie názorov.

POMÔCKY:

Záznamové hárkky s výrokmí. Podkladový text. Prípad zo zahraničia.

ČAS:

2x 45 minút⁵

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Korupcia súvisí s dvoma typmi zlyhaní – so zlyhaniami inštitúcií a zlyhaniami ľudí. Príčiny korupcie treba hľadať v rovine formálnych, ako aj neformálnych pravidiel, medzi ktorými existujú vzájomné väzby.⁶ Zjednodušene povedané, korupcia je možná, pretože zákony či inštitúcie ju umožňujú, resp. ju efektívne netrescú, a preto, že postoje ľudí, ich hodnotové nastavenie ju podporujú alebo tolerujú.

Príčiny korupcie súvisia s vysokým prospechom z korupcie a nízkym rizikom spojeným s korupčnou transakciou. Čím je možnosť prospechu vyššia, tým je motivácia konať korupčne vyššia. Zároveň, čím menej hrozí, že korupcia bude odhalená a potrestaná, tým viac odvahy existuje na korupčné konanie.

Priestor na korupciu vzniká vtedy, ak pravidlá:

- neexistujú,
- sú v nich medzery a nedostatky,
- sú nejasné, nepredvídateľné, čo umožňuje voľnosť v rozhodovaní a subjektivismus,
- ak sa ich dodržiavanie nevynucuje.

Vzorec korupcie:

Korupcia = Monopol (M) + Voľnosť v rozhodovaní (VvR) - transparentnosť (T).

⁵ Námety umožňujú pracovať s témou na viacerých hodinách, resp. vybrať iba niektoré aktivity podľa konkrétnych podmienok a reakcií žiakov.

⁶ Pod formálnymi pravidlami rozumieme pravidlá, zákony, normy, inštitúcie. Pod neformálnymi pravidlami chápeme vzorce správania, zvyky, nepísané pravidlá, hodnoty.

Monopol vytvorený zásahmi štátu:

- ak štát zasahuje do ekonomických procesov, ak existuje veľa povolení, licencií, koncesí, dotácií, exkluzívnych práv, pečiatok,
- ak existuje výrazná nerovnováha medzi ponukou a dopytom pri poskytovaní verejných služieb,
- ak existuje asymetrický prístup k informáciám verejného sektora.

Voľnosť v rozhodovaní:

- neexistencia, nejasnosť, nejednoznačnosť kritérií,
- nejasnosť postupov rozhodovania,
- rozhodnutie má možnosť ovplyvniť jeden pracovník,
- nie sú zavedené viacstupňové postupy, kolektívne orgány na rozhodovanie,
- nie je povinnosť odôvodniť rozhodnutie,
- nie je možnosť, alebo iba obmedzená možnosť preskúmania rozhodnutia,
- nerieši sa konflikt záujmov.

Nízka transparentnosť vo verejnom sektore, v politickom a mediálnom prostredí:

- nezverejňovanie, respektíve obmedzené zverejňovanie kritérií, postupov, odôvodnení rozhodnutí,
- nezverejňovanie, resp. obmedzené zverejňovanie výsledkov rozhodovania – napr. príjemcov dotácií, podpôr, licencií, zmlúv, ktoré uzatvára štát napr. pri privatizácii, verejnom obstarávaní,
- nízka transparentnosť politického prostredia,
- neexistujú mechanizmy skladania účtov,
- nízka transparentnosť mediálneho prostredia.

Korupcia má stranu dopytu (ten, kto úplatok prijíma), ale aj stranu ponuky (ten, kto dáva úplatok). Príčiny preto súvisia na jednej strane s ochotou úplatky dávať, ale na druhej strane ich aj ponúkať.

Zároveň musí existovať istý súlad medzi formálnymi a neformálnymi pravidlami, pretože v opačnom prípade formálne pravidlá nebudú mať svojich nositeľov a nebudú sa dodržiavať.

Ani dokonalý formálny rámec (zákony, funkčné inštitúcie) nemusí zabrániť korupcii. Inštitúcie ožívajú až prostredníctvom ľudí, ktorí naplňujú ich poslanie. Ale vnímanie ľudí, ich postoje, zvyky, skúsenosti, zdieľané hodnoty, vzorce úspešného správania, nazeranie na svet ovplyvňujú aj rozšírenie korupcie.

POSTUP

Časť 1

Vadí, nevádi?

Študenti sa rozdelia do dvojíc a dostanú hárok s výroky. Ich úlohou je prejsť všetky výroky a rozhodnúť sa, či s nimi súhlasia alebo nesúhlasia, či je ten-ktorý výrok pre nich prijateľný alebo

⁷ Podľa Pauliniová, Z.: *Etika a korupcia v podnikaní – cvičenia*, CPHR – Transparency International Slovensko, Bratislava, 2001.

neprijateľný. Keď dosiahnu spoločnú dohodu vo vzťahu k všetkým výrokom, dvojice sa spoja a vytvoria štvorice. Celý proces (diskusia) sa opakuje vo štvoricach, osmicich, až nakoniec diskutuje celá trieda. Cieľom je dosiahnuť dohodu o všetkých výrokoch. Na záver učiteľ ponúkne informácie ku každému z výrokov a požiada študentov, aby zhrnuli to, na čom prišli a akým spôsobom.

Hra vadí, nevadí je zaujímavá nielen z hľadiska obsahu, ale aj z hľadiska procesu; študenti sa učia, ako sa dospieva k názorovej zhode. Učiteľ by sa mal dozvedieť nielen to, na čom sa študenti dohodli ľahko a kde mali najväčšie rozpory, ktoré názory boli odmietnuté a ktoré prijaté, aké argumenty zazneli, ale aj to, ako študenti vnímali celý proces diskusie - hľadania zhody. Keď nakoniec trieda dospeje k zhode, stojí za to sa vrátiť na začiatok a zistiť, koho názory (a prečo) prekonal najväčšiu zmenu.

Pomocou hry vadí, nevadí sa pozornosť venuje postojom, neformálnym pravidlám, ktoré sú veľmi dôležité pri obmedzovaní korupcie.

Vadí, nevadí?

Výrok	Súhlasím	Nesúhlasím
Korupcia je stará ako ľudstvo a nikdy úplne nevyhynie.		
Keď všetci podplácajú, nemá význam, aby som sa ja správal ináč.		
Zákony nezmôžu proti korupcii nič, pokiaľ ľudia nezmenia svoje hodnoty.		
Keď úradník vybaví niečo rýchlejšie, ako mu ukladá zákon, potom je „obálka“ len odmenou za to, čo spravil navyše.		
Korupcia sa objaví tam, kde je niečoho nedostatok.		
Pri úplatkárstve by sa mal trestať len ten, kto úplatok berie – ten, kto ho dáva, bol často situáciou k tomu donútený.		
Ak podnikateľ podporuje niektorú politickú stranu, je prirodzené, že sa mu na oplátku poskytnú výhody (pri verejných zákazkách, prideľovaní dotácií, licencií a pod.).		
Na obmedzenie korupcie stačí, ak sa na miesta vo verejnom sektore dostanú noví, čestní ľudia.		
Ak by sa poskytovali všetky informácie o tom, čo robí verejný sektor, bolo by menej korupcie.		
Na Slovensku sa ľudia začali báť dávať úplatky, pretože polícia odhalila veľa prípadov korupcie.		
Ak by som sa viac zaujímal o to, čo sa deje v našej obci/meste, ako sa používajú verejné financie, bolo by menej korupcie.		
Médiá nemôžu bojovať s korupciou, pretože sú samy skorumpované.		

Diskusia:

- Na čom ste sa ako trieda dohodli?
- Ktorý výrok bol najrozporuplnejší (vyvolával rôzne názory)? Prečo?
- S ktorým výrokom ste súhlasili všetci bez problémov? Prečo?
- Zmenili ste v priebehu diskusie svoje názory? Čo vás k tomu viedlo?

Časť 2

Žiaci sú požiadaní, aby si na hodinu našli popis nejakého korupčného prípadu.⁸ Žiaci sa rozdelia na skupiny a každá hľadá príčiny korupcie v oblasti represie, prevencie a v oblasti postojov ľudí. Do záznamových hárkov zapíšu svoje návrhy. Každá skupina prezentuje príčiny korupcie. Učiteľ ich zapisuje a člení na príčiny súvisiace s represiou a prevenciou, s formálnymi a neformálnymi pravidlami.

V skupinách sa žiaci pokúsia analyzovať príčiny prípadu, ktorý si zvolili podľa vzorca korupcie $K = M + VvR-T$. Prípadne môžu navrhnúť vlastnú schému. Výsledky každá skupina prezentuje, ostatní kladú otázky a dopĺňajú možné príčiny. Každá skupina sa pokúsi navrhnúť, čo je potrebné v celkovom prostredí zmeniť tak, aby podobné prípady nevznikali. Učiteľ im prezentuje príklad, ako uvedený vzorec aplikoval starosta Ronalda Maclean Abora z mesta La Paz v Bolívii.

⁸ Možno využiť napr. tlač, elektronické médiá, www.transparency.sk, publikácie Transparency International Slovensko.

*Stratégia starostu La Paz z Bolívie*⁹

Vzal som si k srdcu formulu $K = M + VvR + T$ na analýzu hlavných aktivít mesta (napríklad práce, výber príjmov, povolenia a licencie, obstarávanie, audit a vyhodnotenia).

Všade, kde som sa pozrel, nachádzal som problémy so zabezpečovaním služieb, verejných prác alebo získavaním príjmov, narážal som na neefektívnu organizáciu, dokonca na korupciu.

Skúsil som teda stratégiu: K (korupcia) = M (monopol) + V v R (voľnosť v rozhodovaní) – T (transparentnosť).

Poznával som, že zavádzanie súťaže, obmedzovanie byrokracie, voľnosti v rozhodovaní a zvýšenie transparentnosti, skladanie účtov umožňuje odstraňovať slabé miesta.

Napr. stavebné povolenia. Podľa existujúcej legislatívy všetky nové stavby museli mať súhlas oddelenia mestskej výstavby, dokonca všetky modifikácie už existujúcich stavieb (napr. modernizácia, ale aj výmena dverí) museli byť odsúhlasené. Výsledkom bolo množstvo žiadostí a niekoľkoročné čakacie lehoty, ktoré sa skracovali pomocou úplatkov.

Spomenul som si na vzorec. Prehodnotili sme, ktoré povolenia sú skutočne potrebné a ostatné sme zrušili. Pre tie, ktoré sme zachovali, sme zjednodušili postup. Zverejnili sme ho. Zrušili sme monopol pri udeľovaní povolení, čo mi umožnilo riešiť štrukturálny problém. Aj keby korupcia neexistovala, naordinovanie „protikorupčnej medicíny“ mi pomohlo riešiť neefektívnosť, dlhé lehoty a nehospodárne využívanie zdrojov.

V Bolívii sú profesie, kde ponuka značne prevyšuje dopyt, a jednou z nich sú architekti. Rozhodol som sa teda, že ponúknem profesijnému združeniu architektov, že tí členovia, ktorí budú mať certifikát, budú môcť robiť stavebné povolenia namiesto mesta. Samozrejme, musia rešpektovať normy a regulácie mesta a poskytovať povolenia za ceny, ktoré sa vytvoria na trhu. Certifikát bude udelený na základe skúšky, zameranej na znalosť noriem a zloženie zálohy, ktorá prepadne mestu, ak architekt nebude vykonávať tieto práce korektne. Asociácia architektov súhlasila, že bude robiť monitoring a v prípade potreby riešiť aj sankcie.

Pozavedení tohto postupu sa dramaticky skrátil čas vybavovania žiadostí. Architekti s certifikátom (zapojilo sa ich okolo 100) iba vyplnili formulár so všetkými potrebnými informáciami a žiadosť formálne zúradovali. Potom málo dobre platených úradníkov z oddelenia výstavby mohlo urobiť náhodnú previerku niektorých povolení. Ak sa našli nezrovnalosti, riešili sa v spolupráci s asociáciou architektov. Tým sa zrušil nelegálny trh s povoleniami, obmedzila sa korupcia, skrátili sa lehoty a ceny sa znížili.

Viackrát som potom ešte využil formulu $K=M+VvR-T$.

⁹ Podľa Klitgaard, R., Maclean- Abora.: *Corrupt Cities*. Institute for contemporary studies, 2000.

ZDROJE:

Klitgaard, R., Maclean- Abora.: *Corrupt Cities*. Institute for contemporary studies, 2000.

Sičáková–Beblavá, E., Zemanovičová, D.: *Protikorupčné nástroje*. Transparency International Slovensko, Bratislava, 2003.

Zemanovičová, D., Beblavá, E.: *Krajinka rovných a rovnejších. Slovensko a korupcia*. Kalligram, Bratislava, 2003.

Pauliniová, Z.: *Etika a korupcia v podnikaní – cvičenia*. CPHR – Transparency International Slovensko, Bratislava, 2001.

TÉMA: ETICKÉ DILEMY

CIEĽ:

Otvoriť diskusiu o etickom rozmere vo verejnom sektore. Výsledkom hry nie je jednoznačný záver o dobrom riešení, ale skôr pochopenie súvislostí, ktoré so sebou prinášajú etické dilemy a uvažovanie o tom, aké etické nástroje treba v organizáciách vytvárať.

METÓDA:

Kompas integrity, ktorý slúži na otvorenie diskusie o integrite.

POMÔCKY:

Podkladový text, flipchart, fixky.

ČAS:

2x 45 minút¹⁰

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Protikorupčné opatrenia okrem roviny prevencie a represie musia byť zamerané aj na rovinu etickú. Okrem právnych noriem je spoločnosť usmerňovaná aj prostredníctvom jemnejších pravidiel, ktoré nemusia mať prvok právnej sankcie pri ich nedodržaní, ale majú v sebe prvok určenia modelového správania a odsúdenia vo forme verejnej mienky. Je preto dôležité zvyšovať vnímavosť aj na túto rovinu správania.

Situácia 1

Etická dilema „Rekonštrukcia kuchyne“¹¹

Predstavte si, že ste vysokým funkcionárom ministerstva, ktorý má na starosti boj proti organizovanému zločinu. Kvôli osobnej bezpečnosti vašej, ako aj vašej rodiny vo vašom byte majú byť inštalované bezpečnostné zariadenia. Dodávateľ, ktorý bol preverený z hľadiska vysokého stupňa bezpečnosti a dostal certifikát na realizovanie týchto prác, vám ponúkol, že okrem inštalovania bezpečnostného zariadenia môže urobiť aj rekonštrukciu vašej kuchyne. Výhodou môže byť skutočnosť, že vo vašom byte sa bude pohybovať iba preverený dodávateľ. Dodávateľ vám ponúka možnosť rekonštrukcie kuchyne za atraktívnu cenu.

Akceptovali by ste túto ponuku?

- A) Áno, nie je to problém, pretože zaplatím dodávateľovi za prácu. Nie je ani dôvod informovať nadriadeného o tejto situácii, pretože ide o súkromnú záležitosť.
- B) Áno, ale informoval by som svojho nadriadeného o takejto transakcii.
- C) Nie. Mohol by som zneužiť svoje postavenie štátneho zamestnanca. Myslím si, že by som sa mal vyhnúť aj podozreniu z možného konfliktu záujmov.
- D) Iné riešenie. Popíšte aké.

¹⁰ Námety umožňujú pracovať s témou na viacerých hodinách, resp. vybrať iba niektoré aktivity podľa konkrétnych podmienok a reakcií študentov.

¹¹ S využitím podkladov z prednášky prof. R. Niessena z University of Amsterdam na konferencii *Integrity Through Professionalism*, Haag, 5.-6.2.2004.

POSTUP:

- Rozdeľte sa do skupín podľa toho, k akému riešeniu sa prikláňate.
- V skupine prediskutujte situáciu a pripravte si argumenty pre dané riešenie.
- Skupiny prezentujú dôvody, prečo sa priklonili k danej alternatíve.
- V druhom kole skupiny pripravujú stanovisko, či pod vplyvom argumentov iných skupín zmenili svoje pôvodné rozhodnutie, alebo či majú ďalšie argumenty pre obhájenie svojej pozície.
- Prezentovanie nových pozícií a argumentov.
- Aké zovšeobecnenie je možné z prípadu urobiť?

Situácia 2

Etická dilema „Pridelenie dotácie“

Ste ministrom regionálneho rozvoja a vaša manželka pracuje ako top manažér stavebnej firmy STAVEX, ktorej akcie aj vy vlastníte. Táto firma získala dotácie z uvedeného ministerstva v rámci rozvojových projektov EÚ. Vy ste sa osobne nezúčastnili rozhodovania o pridelení dotácie, ale mali ste nepriamy vplyv, napr. na menovanie členov komisie a na to, ako sa použijú prostriedky v danom roku. Napriek tomu od vás médiá žiadajú vysvetlenie o možnom konflikte záujmov.

Čo urobíte?

- A) Nič. Ako ministromi by mi mali veriť, že neurobím nič, čo by znamenalo zneužitie mojich ministerských právomocí na súkromný prospech.
- B) Rozumiem možnej obave, a preto predám akcie spoločnosti, aby som sa vyhol podozreniu na možný konflikt záujmov.
- C) Verejne deklarujem, že som prijal všetky potrebné kroky, aby som sa vyhol konfliktu.
- D) Iné riešenie, uveďte aké?

POSTUP:

- Rozdeľte sa do skupín podľa toho, k akému riešeniu sa prikláňate.
- V skupine prediskutujte situáciu a pripravte si argumenty pre dané riešenie.
- Skupiny prezentujú dôvody, prečo sa priklonili k danej alternatíve.
- V druhom kole skupiny pripravujú stanovisko, či pod vplyvom argumentov iných skupín zmenili svoje pôvodné rozhodnutie, alebo či majú ďalšie argumenty pre obhájenie svojej pozície.
- Prezentovanie nových pozícií a argumentov.
- Aké zovšeobecnenie je možné z prípadu urobiť?

Učiteľ zosumarizuje, v čom spočíva etická dilema a čo všetko treba zohľadňovať pri rozhodovaní v konkrétnej situácii. Na ilustráciu prezentuje reálnu situáciu:

Počas inštalovania bezpečnostného zariadenia v byte policajného komisára na náklady policajného oddelenia, komisár požiadal dodávateľa o paralelné práce na rekonštrukciu kuchyne, ktoré by platil on sám. Odôvodňoval to tým, že pracovníci dodávateľa sú preverení z hľadiska bezpečnosti.

V tomto prípade treba zohľadniť viacero faktorov, napríklad: pravdepodobnosť, že komisár sa dostane do vzťahu závislosti od dodávateľa (napr. bude vydierateľný). Trebné vidieť tiež úspory pre komisára z toho, že dodávateľ paralelne realizuje verejnú a súkromnú dodávku. Komisár by sa nemal dostať do postavenia, že môže profitovať z takýchto úspor. Niektí môžu tiež namietat', že komisár využil preverovanie personálu na súkromné účely.

Verdikt o neprimeranom správaní vychádzal z účtovných záznamov, ktoré ukázali, že rekonštrukcia kuchyne bola robená bežným, a nie prevereným personálom. Vzhľadom na výsledky doterajšej práce komisár nemusel odstúpiť z funkcie, ale bol preradený na inú funkciu.¹²

ZDROJE:

Materiály z konferencie *Integrity Through Professionalism*. Haag, 2004.

Sičáková-Beblavá, E.: *Etika, etická infraštruktúra vo verejnej správe ako prevencia korupcie*. In: Sičáková-Beblavá, E., Zemanovičová, D.: *Protikorupčné nástroje*. Transparency International Slovensko, Bratislava 2003.

¹² Pozri C. R. Niessen: *The case of the romantic policeman and other thrilling stories*. Haag, február 2004.

TÉMA: VÝBEROVÉ KONANIE NA ŠTUDIJNÝ POBYT V ZAHRANIČÍ¹³

CIEĽ:

Študenti pochopia proces rozhodovania a dôležitosť definovania kritérií, postupu, odôvodnenia rozhodnutia, zodpovednosti za rozhodnutie.

METÓDA:

Skupinová práca, individuálna práca, simulácia, diskusia.

POMÔCKY:

Pracovné hárky, flipchart.

ČAS:

45 min.

POSTUP:

Učiteľ povie študentom, aby si predstavili, že na školu prišla ponuka na študijný pobyt v zahraničí, ktorý plne hradí zahraničná nadácia, ale ide len o jedno miesto. Oni sami sa teraz stávajú členmi komisie, ktorá má vedeniu školy odporučiť, kto z prihlásených by sa mal na štúdium dostať. Učiteľ rozdá študentom hárky so zoznamom prihlásených a vyzve ich, aby zostavili „poradovník“. Keď jednotlivci prácu skončia, spoja sa do skupín po 5 - 7 ľudí a zostavujú „skupinový poradovník“. Po skončení prezentujú poradie žiadateľov a vysvetlia kritériá, ktoré ich viedli k takémuto rozhodnutiu. Nasleduje diskusia, zameraná na zostavenie odporúčaní pre výber účastníkov na študijný pobyt.

Okrem diskusie o zvolenom poradí možno diskutovať aj o celkovom spôsobe spracovania akejkoľvek ponuky/výberového konania (zverejniť - nezverejniť, osloviť len tých, ktorí spĺňajú kritériá, napríklad znalosť angličtiny, urobiť výber verejným, vychádzať len z predložených materiálov, napr. životopisov a žiadostí, alebo konkurz doplniť aktivitami, písomnými testami...). Ako by sa študenti cítili, keby ich rozhodnutie vedenie školy nerešpektovalo?

Diskusia:

- K čomu ste dospeli?
- Určili ste si kritériá, z ktorých ste vychádzali?
- Čo (aké kritériá) vás viedli k rozhodnutiu?
- O čom sa vám rozhodovalo najťažšie, o čom najľahšie?
- Líšili sa rozhodnutia jednotlivcov od skupinového rozhodnutia?
- Čo by sa dalo spraviť pre zvýšenie objektívnosti pri takomto rozhodovaní?
- Mali ste problém s konfliktom záujmov?
- Ako by ste sa rozhodli pri posudzovaní Vašej blízkej priateľky/priateľa, kamaráta?

¹³ Podľa Pauliniová, Z.: *Etika a korupcia v podnikaní – cvičenia*, CPHR – Transparency International Slovensko, Bratislava, 2001.

Text pre žiakov

Vašou úlohou je zostaviť poradovník pre študijný pobyt v zahraničí, kde je len jedno voľné miesto. Pôjde o štúdium na prestížnej strednej škole v zahraničí, hradené zahraničnou nadáciou, na ktoré bude s veľkou pravdepodobnosťou nadväzovať štúdium na univerzite. Na vybratého človeka sa budú klásť veľké nároky: má študovať, reprezentovať, uchádzať sa o univerzitné stipendium, prispievať do školského časopisu. Zostavte poradie od 1 po 8.

- **Jana**, vie výborne po anglicky, dokonca trochu prekladá. Je trošku zakríknutá a ťažšie sa presadzuje. Všetko, čo treba, „vydrie“- od prvej triedy mala vždy samé jednotky, aj keď niekedy jej k tomu možno pomohla jej povest' a schopnosť zahryznúť si do jazyka pred učiteľmi. O tom, aké má záujmy, sa veľa nevie, veď väčšinu času trávi doma, a keď má ísť niekam spolu s triedou, povie, že sa musí učiť. Vždy, keď dala slovo, tak sľub dodržala. Je rómskej národnosti.
- **Peter**, syn učiteľky biológie z vašej školy. Na vysvedčení bola sem-tam dvojka, ale Peter má rozhl'ad vo viacerých oblastiach. Projekty, súťaže, olympiády - každý rok získa množstvo diplomov. Ešte sa nerozhodol, čo bude študovať, pretože ho zaujíma všetko a vybrať si je tak ťažko... Jeho mama patrila v profesorskom zbore k tým, ktorí presadzovali, aby o obsadení študijného pobytu rozhodol riaditeľ a aby do toho študenti nemali čo hovoriť. Z angličtiny mal jednotku.
- **Lucia**, výborná a snaživá žiačka, má len mamu, lebo otec jej zomrel. Lucia má množstvo záľub, chodí do country súboru, hrá na gitare, sama si šije, vyhrala Miss škola. Pred dvoma týždňami sa už zúčastnila podobného konkurzu a doposiaľ jej neprišlo oznámenie o jeho výsledkoch. Keby uspela v prvom konkurze, nereflektovala by na druhý, ale doteraz nič nevie... Jej angličtina je bez problémov, dohovorie sa navyše po nemecky, po francúzsky.
- **Pavol**, brankár hokejovej reprezentácie do 21 rokov a syn trénera hokejovej reprezentácie. Do všetkého ide s plným nasadením a hoci nemá veľa času, väčšinu vecí v škole stíha. Na jednotky to nevyzerá, ale nie je to preto, že by nevedel, skôr kvôli nedostatku času. Jeho angličtina nie je síce najslávnejšia, ale dohovorieť sa dohovorie. Najradšej má chvíle po skončení zápasu, keď vydal zo seba všetko - hoci tréner načas frfle, že keď myslí na dievčatá, jeho výkon je slabší... Paľo výborne vychádza s každým, dokonca aj s členmi študentskej výberovej komisie.
- **Zdeno**, člen stredoškolského parlamentu. Vďaka jeho informácii sa vlastne konkurz zverejnil - pôvodne o ňom chceli rozhodovať profesori sami. Je výborným žiakom, po vyučovaní pomáha otcovi v softvérovej firme, určite chce študovať grafický dizajn. Už raz strávil pol roka v Holandsku na „družobnej škole“ - dostal sa tam vďaka svojim aktivitám, ale aj vedomostiam. Vie veľmi dobre po anglicky a komunikácia s ľuďmi je jeho silnou stránkou. Jeho otec patrí k najvýznamnejším sponzorom školy a nie je isté, či by školu naďalej podporoval, ak by Zdeno konkurz nevyhral.
- **Hana** - všestranná, rozhl'adená, raz chce byť spisovateľkou. V súťaži o najlepšiu esež získala 1. miesto medzi stredoškólakmi na Slovensku a do zásuvky píše básničky. Občas sa jej dokonca podarí dostať na školu známe osobnosti, s ktorými pripravuje „Povedačky“ - diskusné kluby. Z angličtiny mala ktovie prečo trojku, hoci ju ovláda - tvrdí, že to je kvôli konfliktu s angličtinárkou, ktorá má iné estetické kritériá a s ktorou sa raz kvôli niečomu pohádala.
- **Andrej** - obľúbený, výborný študent, citlivý a ambiciózny, člen diskusného klubu, vďaka ktorému sa už nacistoval skoro po celej Európe. Hoci kvôli tomu nemá veľa času na učenie, nikdy ho to nestálo vyznamenanie. V budúcnosti by sa chcel venovať sociológii, alebo geografii, alebo genetike - ešte sa nerozhodol. Anglicky sa dohovorie hladko, jeho výslovnosť vždy na medzinárodných súťažiach zapôsobilá.

- **Arpád** - zaujímavý chalan, ktorý pôsobí veľmi zrelo. Každé ráno sprevádza vodičkárov autobusom do školy. Učí sa výborne, má nesmierne vedomosti najmä v humanitnej oblasti a s angličtinou problémy nemá. Okrem hendikepovaných detí sa venuje skautskému oddielu, s ktorým máva každú stredu družinovú schôdzu a každý víkend výpravu. Nerozpráva veľa a nepotrebuje vysvetľovať svoje názory, ale to, čo raz povie, to sedí. Určite je nekonformný, ale nepôsobí agresívne a komu môže pomôcť, pomôže. Je maďarskej národnosti.

ZDROJE:

Pauliniová, Z.: *Etika a korupcia v podnikaní – cvičenia*. CPHR – Transparency International Slovensko, Bratislava, 2001.

Zemanovičová, D.: *Voľnosť v rozhodovaní ako zdroj korupcie*. In: Sičáková-Beblavá, E., Zemanovičová, D.: *Protikorupčné nástroje*. Transparency International Slovensko, Bratislava, 2003.

Zemanovičová, D., Beblavá, E.: *Krajinka rovných a rovnejších. Slovensko a korupcia*. Kalligram, Bratislava, 2003.

TÉMA: VOĽNOSŤ V ROZHODOVANÍ I.

CIEĽ:

Študenti sú vedení k pochopeniu toho, že priestor pre korupciu vytvára aj možnosť voľného, subjektívneho rozhodovania. Protikorupčné nástroje musia preto smerovať k zúženiu voľnosti v rozhodovaní, čo bude pôsobiť ako prevencia korupcie. Žiaci sa učia rozhodovať podľa kritérií, eliminovať vedľajšie vplyvy a niesť zodpovednosť za rozhodnutie.

METÓDA:

Analyzovanie situácií, práca v skupinách, diskusia.

POMÔCKY:

Popis prípadov z tlače, publikácie.

ČAS:

45 minút

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Voľnosť v rozhodovaní znamená, že rozhodovací subjekt má širokú škálu možností, ako a dokedy môže rozhodnúť. Napríklad, ak môže, ale nemusí udeliť licenciu na dovoz alebo vývoz tovaru. Ak sa na súde môže rozhodnúť za niekoľko mesiacov, ale aj za 10 rokov. Ak policajt môže udeliť pokutu, ale aj nemusí. To všetko dáva priestor na preferovanie súkromných motívov a korupčné správanie. Čím je miera voľnosti pri rozhodovaní vyššia, tým väčší priestor na korupciu sa vytvára. Je to vtedy, ak riadiace, rozhodovacie procesy nie sú jasne definované, napr. kritériá neexistujú, alebo dávajú pracovníkom, ktorí rozhodujú, voľnosť, pričom sa informácie nezverejňujú. Táto voľnosť vytvára korupčný priestor, pretože podnikatelia, občania sa usilujú kúpiť si istotu pomocou úplatku. Druhým motívom je naklonenie voľných kritérií vo svoj prospech. Pre úradníka, ktorý za voľných podmienok rozhoduje, to vytvára silné korupčné pokušenie.

Kritériálnosť alebo voľnosť v rozhodovaní závisí od viacerých faktorov:

Rozhodovanie	
Kritériálne	Voľné
<ul style="list-style-type: none"> kritériá 	<ul style="list-style-type: none"> kritériá neexistujú, sú nejasné
<ul style="list-style-type: none"> postup 	<ul style="list-style-type: none"> nie je definovaný postup
<ul style="list-style-type: none"> odôvodnenie 	<ul style="list-style-type: none"> bez odôvodnenia
<ul style="list-style-type: none"> možnosť preskúmania 	<ul style="list-style-type: none"> nie je možnosť preskúmania
Transparentnosť pri rozhodovaní	
Vysoká	Nízka
Zverejňovanie:	Nezverejňovanie:
<ul style="list-style-type: none"> kritérií 	<ul style="list-style-type: none"> kritérií
<ul style="list-style-type: none"> postupov 	<ul style="list-style-type: none"> postupov
<ul style="list-style-type: none"> odôvodnenia 	<ul style="list-style-type: none"> odôvodnenia
<ul style="list-style-type: none"> kto rozhodol 	<ul style="list-style-type: none"> kto rozhodol

POSTUP

Študenti si prečítajú popis situácií, hľadajú, čo majú spoločné a analyzujú, ako súvisia s korupciou. Diskutujú o možnostiach, ako sa dá korupcia obmedziť tým, že sa o verejných veciach bude rozhodovať na základe kritérií, ktoré budú vopred známe.

Popis situácií

Médiá priniesli nasledujúce informácie:

- *Previerka Najvyššieho kontrolného úradu SR (ďalej len „NKÚ“) potvrdila, že z miliónov záväzkov Slovenskej správy ciest (ďalej len „SSC“) voči dodávateľom diaľničných stavieb si ktosi urobil výnosný biznis. Na 65 stranách správy z kontroly je jeden nedostatok za druhým. Kontrolná skupina okrem iného zistila, že niektoré dlhodobé nedobytné pohľadávky boli po odkúpení inými spoločnosťami zázračne rýchlo uhradené. Provízia sa v jednom prípade vyšplhala až do výšky 20 percent. Kontrolnej skupine neboli predložené kritériá, resp. zásady podľa ktorých sa uhradili faktúry. Rozhodovacím kritériom pri úhrade záväzkov bežného roka a záväzkov z roku 1998 neboli termíny splatnosti faktúr. Úhrady záväzkov v roku 1999 sa uskutočňovali na základe písomných príkazov ekonomického riaditeľa, v troch prípadoch generálneho riaditeľa SSC. (Profit, 10. 4. 2000).*
- *V médiách sa často objavujú informácie o pridelovaní obecných bytov. Vypuklým príkladom netransparentného pridelovania takýchto bytov bola Banská Bystrica. Zo 148 bytov v štyroch bývalých internátoch bolo podľa Dušana Čierneho len 9 takých, ktorých vlastníci by mohli spĺňať kritériá bytovej núdze. Byty v bývalých internátoch majú prevažne solventní občania, športovci, deti bývalých funkcionárov, poslancov mesta. Zároveň sa zistilo, že viaceré ich vlastníci prenajímajú. Za trojizbový byt sa platí viac ako desaťtisíc korún mesačne. (SME, 19. 8. 1999).*
- *Podozrenia spojené z netransparentným pridelovaním 107 obecných bytov sa objavili aj v Košiciach. Ako vyplynulo z výsledkov previerky nájomných zmlúv, mesto nemalo jasné kritériá a pravidlá na výber žiadateľov. O pridelení bytu rozhodovali dvaja ľudia – vedúca sociálneho referátu a námestník primátora na základe subjektívneho posudzovania tzv. sociálnej anamnézy. Tak sa k obecným bytom v podozrivo krátkom čase dostali aj ľudia, ktorí ich vzápätí odkúpili a hneď aj predali ďalším osobám. (SME, 23. 10. 2002)*

Práca v skupinách

Študenti sa rozdelia do dvoch skupín a diskutujú o návrhoch, ako by sa malo postupovať

- pri pridelovaní obecných bytov,
- pri výbere firmy na opravu telocvične.

Svoje názory skupiny prezentujú. S pomocou učiteľa vytvorí finálny návrh postupu, ktorý by bol kritériálnym rozhodovaním a mal by obmedzovať priestor pre korupciu.

Diskusia:

- Študenti popíšu ďalšie situácie (môžu urobiť monitoring tlače, literatúry), kde voľnosť v rozhodovaní vytvára rizikový priestor pre korupciu.
- Diskutujú o tom, ako by navrhovali riešiť uvedené situácie.
- Skupiny prezentujú svoje argumenty.
- V závere učiteľ zosumarizuje návrhy, ako cez zvýšenie kritériálnosti rozhodovania vo verejnom sektore možno obmedziť korupciu.

ZDROJE:

Kazda, R., Zemanovičová, D., Pirošík, V.: *Riziká korupcie v systéme poľnohospodárskej politiky*. Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, Bratislava, 2002.

Zemanovičová, D.: *Voľnosť v rozhodovaní ako zdroj korupcie*. In: Sičáková-Beblavá, E., Zemanovičová, D.: *Protikorupčné nástroje*. Transparency International Slovensko, Bratislava, 2003.

Zemanovičová, D., Beblavá, E.: *Krajinka rovných a rovnejších. Slovensko a korupcia*. Kalligram, Bratislava, 2003.

TÉMA: VOĽNOSŤ V ROZHODOVANÍ II. - VEREJNÉ OBSTARÁVANIE

CIEĽ:

Na zjednodušenom príklade pochopiť, prečo je verejné obstarávanie často spojené s korupciou, uvažovať nad protikorupčnými poistkami v tejto oblasti.

METÓDA:

Hranie rolí, diskusia.

POMÔCKY:

Miniscenáre pre hranie rolí, vizitky.

ČAS:

2 x 45 min.¹⁴

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Každoročné správy NKÚ SR opakovane uvádzajú, že zákon o verejnom obstarávaní je najviac porušovaným zákonom v SR. Jedným zo zdrojov korupcie vo verejnom obstarávaní, je fakt, že ide o obrovský objem finančných prostriedkov.

Verejné obstarávanie je situácia, keď nakupuje štát, obec či verejný sektor (stavia školy, nemocnice, nakupuje autá, potraviny pre školské stravovanie a pod.). Na rozdiel od toho, keď si napr. stavia dom občan, ktorý presne kalkuluje, ako získať čo najlepšiu kvalitu za najnižšiu cenu, ak to robí štát, obec či verejný sektor táto úvaha nevyhnutne neplatí, pretože na rozdiel od občana ten, kto rozhoduje, to nebude platiť (nenesie priamu zodpovednosť za to, akú firmu vybral a koľko to bude stáť).

Nepôsobí tu, resp. obmedzene pôsobí tlak konkurencie. A je to práve konkurencia, ktorá stláča ceny dole. Preto proces obstarávania má byť vedený tak, aby si ponuky jednotlivých podnikateľov mohli konkurovať. Čím menej bude proces výberu dodávateľa verejnej zákazky konkurenčný, tým horšie podmienky pre štát či obec sa podarí dohodnúť.

Preto v mnohých krajinách existujú zákony o verejnom obstarávaní, ktoré určujú ako sa má postupovať pri nákupoch financovaných z verejných zdrojov. Všeobecne platné princípy verejného obstarávania sú hospodárnosť, nediskriminácia, transparentnosť a efektívnosť.

Prečo a kde pri verejnom obstarávaní existuje priestor pre korupciu? Obstarávanie je komplikovaný proces, a preto je pomerne nízke riziko odhalenia. Na druhej strane prospech môže byť veľmi vysoký. Oplyvnenie výsledku (aj v dôsledku korupcie) je možné:

1. Pred samotným výberom, napr.:

- pri špecifikácii tovaru, ak je šitá na mieru iba niektorého podnikateľa,
- ak sú obmedzené informácie o možnostiach uchádzať sa o zákazku,
- ak sa preferuje metóda priameho zadania.

¹⁴ Námety umožňujú pracovať s témou na viacerých hodinách, resp. vybrať iba niektoré aktivity podľa konkrétnych podmienok a reakcií žiakov.

2. Počas výberu, napr.:

- predkvalifikácia¹⁵ výhodná iba pre niekoho,
- nejasné, nejednoznačné kritériá,
- konflikt záujmov u členov výberovej komisie.

3. Po uzatvorení zmluvy, napr.:

- obstarávateľ a dodávateľ sa dohodnú na dodatkoch, ktoré môžu spôsobiť, že pôvodne najlepšia ponuka môže vyzeráť nevýhodne pre výrazný nárast ceny, nedodržanie kvality a pod.

POSTUP:

Študenti si vylosujú rolu, ktorú budú ďalej hrať. Každý sa označí vizitkou – napr. riaditeľ, podnikateľ, kontrolór a pod. Počty podnikateľov, členov výberovej komisie, kontroly, médií sa môžu meniť podľa počtu prítomných študentov a môžu sa rozšíriť o ďalších hráčov, napr. občana, ktorý si podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám pýta informácie o súťaži. Každý dostane miniscenár. V prvom kole si každý čo najlepšie pripraví svoju rolu – pripraví si argumenty, informácie a snaží sa čo najlepšie zahrať „svoj scenár“ a patrične ho rozviesť. V prípade potreby môžu študenti písomne komunikovať a pýtať si od ostatných hráčov informácie, resp. sa pokúšať ich ovplyvniť. Korešpondencia musí byť písomná a hráči si ju uschovávajú. V ďalšom kole riaditeľ dá pokyn na zorganizovanie výberového konania. Výberová komisia sa stretne a stanoví, ako bude postupovať. Podnikatelia predkladajú ponuky, začne pracovať výberová komisia, následne sa ponuky hodnotia a výberová komisia odporučí víťaza. Pracovníci kontroly, NKÚ, médií sa následne začnú o prípad zaujímať.

Na záver, každý pod vplyvom doterajšieho priebehu súťaže premyslí kroky, ktoré by z jeho pozície prispeli k obmedzeniu korupcie vo verejnom obstarávaní.

Na flipchart sa na základe diskusie zapíšu kľúčové požiadavky na korektné a transparentné výberové konanie.

¹⁵ Cieľom predkvalifikácie je zúžiť počet uchádzačov iba na tých, ktorí spĺňajú vopred jasne zadefinované kritériá. Z nich sa potom napríklad v ďalšom postupe vyberie ten, ktorý ponúka najlepšie riešenie.

Texty pre žiakov - miniscenáre:

Riaditeľ

Ste riaditeľom nemocnice, ktorá potrebuje nakúpiť nové röntgeny za 2 mil. Sk. Máte rozhodnúť o tom, ktorá firma ich dodá. Vypísali ste výberové konanie, kde ste špecifikovali technické parametre, max. cenu 500 000 Sk/ks, termín dodania: 12/2005.

Kritériami pre výber sú: splnenie technických parametrov a cena.

Podnikatelia

Ste podnikateľom, ktorý chce využiť všetky prostriedky na to, aby sa stal víťazom verejnej súťaže na dodávku röntgenov. Čo urobíte?

- *Podnikateľ A*

S tímom pracovníkov pripravíte ponuku, na základe kalkulácií nákladov a zisku, vaša cenová ponuka je 450 000 Sk, s termínom ani technickými požiadavkami nemáte problémy.

- *Podnikateľ B*

Na základe kalkulácií nákladov a zisku vašej firmy môžete ísť s cenovou ponukou na 480 000 Sk, ale môžete ponúknuť bezplatný servis po dobu 3 rokov. S termínom ani technickými požiadavkami nemáte problémy.

- *Podnikateľ C*

Na základe kalkulácií nákladov a zisku vašej firmy môžete ísť s cenovou ponukou na 550 000 Sk, ale uvažujete, že ak sa vám podarí nájsť kontakt na dôležitých ľuďoch z nemocnice, môžete dať ponuku na 480 000 a potom sa dohodnete na dodatku k zmluve, ktorým prídete na svojich 550 000 Sk. S termínom ani technickými požiadavkami nemáte problémy.

- *Podnikateľ D*

Zistíte si, kto sú členovia výberovej komisie a prostredníctvom vášho bývalého spolužiaka si dohodnete stretnutie s jedným z jej členov. Ten vám poskytne dodatočné informácie. Pokúsite sa s ním dohodnúť, že v prípade ak zákazku získate, ste ochotný 8% z jej hodnoty poskytnúť obstarávateľovi.

- *Podnikateľ E*

Zistíte si, kto sú členovia výberovej komisie a hľadáte možnosti (osobné, stránické), ako ich kontaktovať. Podarí sa vám stretnúť s jedným z jej členom, ktorého presvedčíte, že ak do hodnotiacich kritérií dá parameter Y, jedine vaša firma v tomto kritériu môže získať body. Ste ochotní za to poskytnúť protislužbu – zaplatenie exotickej dovolenky.

- *Podnikateľ F*

Riaditeľ nemocnice je členom politickej strany, ktorej ste poskytli príspevok na voľby, pokúšate sa naňho nájsť stránicky kontakt a porozprávať sa o tom, že by bolo dobré, ak by práve tí podnikatelia, ktorí majú blízko k tejto strane, dostávali zákazky.

- *Podnikateľ G*

Pretože sa pri súťažiach vaše ponuky pravidelne stretávajú s ponukami tých istých 4-5 firiem, pokúsite sa s konkurentmi tajne dohodnúť na tom, že ak budete svoje ponuky koordinovať a vždy sa dohodnete na tom, kto „danú súťaž“ vyhrá, budete z toho mať prospech všetci, pretože vaše ponuky môžu byť drahšie.

Členovia výberovej komisie

Člen 1

Riaditeľ vás poveril zostaviť výberovú komisiu a vypracovať hodnotiace kritériá.

Člen 2

Ste členom výberovej komisie a máte podozrenie, že ďalší členovia majú záujem na tom, aby zákazku získala istá firma.

Člen 3

Ste členom výberovej komisie a potrebujete ovplyvniť ostatných členov, aby zákazku získala firma D.

Člen 4

Ste členom výberovej komisie a potrebujete ovplyvniť ostatných členov, aby sa do hodnotiacich kritérií dostal parameter Y a mal vysokú váhu.

Člen 5

Ste členom výberovej komisie.

Člen 6

Ste členom výberovej komisie.

Člen 7

Ste členom výberovej komisie.

Pracovníci kontroly

Pracovník kontroly 1

Ste pracovníkom internej kontroly a dostali ste podnet, že pri výbere firmy na dodávku röntgenu nebolo všetko v poriadku.

Pracovník kontroly 2

Ste pracovníkom internej kontroly.

Pracovník kontroly 3

Ste pracovníkom NKÚ a máte poverenie na kontrolu výberového konania pre nemocnicu.

Žurnalisti

Žurnalista 1

Ste žurnalistom a dostali ste tip pozrieť sa na výberové konanie pre nemocnicu.

Žurnalista 2

Ste novinárom a v redakcii vám naznačili, že by bolo dobré, ak by sa v tlači objavili negatívne informácie o konkurenčnej firme k firme D, ktorá si pravidelne u vás objednáva reklamu.

Žurnalista 3

Ste novinárom denníka, ktorý má blízko k politickej opozícii, preto by ste z nejasností okolo výberového konania chceli urobiť kauzu.

ZDROJE:

Nemec, J. – Vlach, J.: *Etické kódexy a pakty integrity vo verejnom obstarávaní*. Transparency International Slovensko, Bratislava, 2003.

Vlach, J. – Ursíny, D.: *Informačné a protikorupčné minimum vo verejnom obstarávaní*. Transparency International Slovensko, Bratislava, 2002.

Prieskum verejnej mienky: Podnikatelia: korupcia, verejné obstarávanie, licencie. Transparency International Slovensko, FOCUS, Bratislava, 2003.

TÉMA: DÔSLEDKY KORUPCIE

CIEĽ:

Zvýšiť vnímavosť žiakov na problém korupcie, ukázať, že korupcia nie je len etický, ale aj ekonomický, sociálny a politický problém.

METÓDA:

Práca v skupinách, diskusia.

POMÔCKY:

Papier, fixky, prípady korupcie.

ČAS:

45 minút

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Korupcia je problémom nielen etickým, ale aj problémom ekonomickým, politickým a sociálnym. Občania v krajine s vyššou mierou korupcie sa majú horšie ako v krajinách, kde jej rozšírenie nie je také veľké. Boj proti korupcii preto netreba chápať ako križiacku výpravu na potrestanie zla, ale ako opatrenie na zvýšenie efektívnosti a bohatstva danej krajiny.

Korupcia napr.:

- vedie k zlým rozhodnutiam vo verejnom sektore, pretože sú prijímané zo zlých dôvodov. Pracovníci, ktorí majú chrániť verejný záujem, v dôsledku korupcie obhajujú svoj osobný záujem alebo záujem úzkej skupiny,
- korupcia spôsobuje, že ekonomika nevyužíva svoj potenciál a občan dostáva menej, ako by mohol pri danej úrovni zdrojov,
- korupcia deformuje podnikateľské prostredie a motiváciu podnikateľov,
- korupcia zvyšuje podnikateľské a investičné riziko,
- korupcia a klientelizmus môžu viesť k ovládnutiu štátu zo strany firiem,¹⁶
- korupcia, netransparentné pravidlá spôsobujú vysokú administratívnu náročnosť a vysoké transakčné náklady,¹⁷
- korupcia polarizuje spoločnosť,
- korupcia spôsobuje, že sa spochybňuje vláda zákona, demokratické princípy spravovania spoločnosti.

Korupcia je nebezpečná aj preto, že má širšie sociálne väzby a hlbšie korene. Pôsobí ako systém, ktorý má svoje vlastné pravidlá hry, vnútorné mechanizmy svojho šírenia. Pôsobí ako perpetuum mobile, ak raz vznikne a rozšíri sa do istých rozmerov, vlastnými mechanizmami sa šíri a reprodukuje ďalej. Čím je jej rozsah väčší, tým rastie aj potenciál na jej ďalšie šírenie. Preto súčasný rozsah korupcie do istej miery determinuje jej budúce rozšírenie, ak sa do systému radikálne nezasiahne.

¹⁶ V angličtine *state capture*.

¹⁷ Transakčné náklady sú náklady spojené s uskutočnením akejkoľvek transakcie, výmeny či spolupráce. Súvisia so stykom daného subjektu s okolím, napr. s nákladmi na prekonanie administratívnych prekážok, toho že pre nedostatok dôvery medzi jednotlivými subjektmi sa musí všetko formalizovať a kontrolovať a pod.

POSTUP

V nasledujúcich prípadoch sa objavili podozrenia z korupčného správania, resp, správania poškodzujúceho verejný záujem. Študenti sa rozdelia do skupín, každá skupina posúdi, aký dopad bude prípad mať:

- na občanov,
- študentov,
- podnikateľov,
- pracovníkov ministerstiev,
- pracovníkov územnej samosprávy atď.

Študenti si v prípade budú všímať najmä dôsledky:

- na ekonomiku (napr. zvýhodnenie/znevýhodnenie podnikateľov, tvorba bohatstva krajiny, neefektívne použitie zdrojov, projekty platené z verejných zdrojov sa predražujú, korupcia zvyšuje riziko pre investorov),
- sociálnu oblasť (napr. rozdelenie občanov na tých, ktorí majú na úplatky a tých, ktorí na to nemajú),
- politickú oblasť (napr. spochybňujú sa pravidlá v spoločnosti, právo zákona, klesá dôvera vo verejný sektor, politické strany, kazí sa imidž krajiny),
- morálnu.

Študenti sa pokúsia nakresliť diagram, kde zaznačia vzájomné väzby a súvislosti, ktoré korupčná kauza môže vyvolať. Skupiny prezentujú svoje názory a diskutujú o dôsledkoch korupcie.

Popis situácií:

- *Pracovníci odboru boja proti korupcii Prezídia policajného zboru zdokumentovali trestný čin prijímania úplatku a inej nenáležitej výhody podľa §160/1,2 b Trestného zákona a trestný čin zneužitia právomoci verejného činiteľa podľa §158/1 a Trestného zákona, ktorého sa dopustil 47-ročný právnik Mgr. O.G. ako správca konkurznej podstaty. Menovaný si v januári a opakovane začiatkom februára t.r. vyžiadal a prevzal úplatok v sume 350 000 Sk za to, že ako správca konkurznej podstaty uprednostní určené osoby pri kúpe nehmuteľnosti. Prípad bol zaslaný na Okresný úrad vyšetrovania PZ Topoľčany na ďalšie konanie. (www.vlada.gov.sk/bojprotikorupcii).*
- *Existujú indicie, že na Slovensku je úspešným podnikateľom človek s dobrými známosťami. Pri dobrých konexiách sa dá točiť zaujímavý biznis so Štátnymi hmotnými rezervami, železnicami či cez projekty financované z eurofondov. Podľa slov úspešného slovenského podnikateľa, 10 % úspechu závisí od vlastnej práce a 90 % od konexii a korupcie. (Národná obroda, 10. 3. 2003).*
- *Podľa týždenníka Formát nemenovaný minister odmietol ponuku 70 mil. Sk za udržanie jedného človeka na teplom miestečku v podniku so 100-percentnou účasťou štátu. (Formát, 3. 3. 2003).*
- *Napriek stratovosti Železničnej spoločnosti, zvyšovaniu cestovného, rušeniu trati a zavádzaniu ďalších úsporných opatrení si spoločnosť chcela postaviť budovu za pol miliardy. (Národná obroda, 20. 11. 2002.) Železnice SR prideľovali nadštandardné byty (napr. luster za 125 tis. Sk, sedacia súprava za 165 tis. Sk, lampa za 96 tis. Sk, televízor, video, hi-fi za 146 tis. Sk, obrazy za 270 tis. Sk a pod.) dokonca aj osobám, ktoré nie sú zamestnancami železníc. To určite nehovorí o hospodárnom vynakladaní verejných prostriedkov. (Sme, 1. 2. 2003).*

- *R. Huber, bývalý kantonálny inšpektor barov a reštauračných zariadení vo Švajčiarsku, v priebehu niekoľkých rokov stačil vybrať 1,84 mil. USD úplatkov za poskytovanie povolení. Táto správa spôsobila v krajine, kde sa poctivosť úradníkov považovala za samozrejmosť, šok. Nikto si nemyslel, že kantonálne zákony, ktoré dávajú úradníkom veľké právomoci, by sa mohli zneužiť. Uchádzači o povolenie museli okrem iného preukázať, že na založenie podniku existuje dôvod. Podľa obžaloby Huber rozpútal „teror“. Poberal úplatky vo forme pôžičiek, alebo nútil uchádzačov, aby za absurdne vysoké ceny kupovali obrazy jeho zosnulého otca. Aj keď mal relatívne nízky plat, vlastnil dva byty a vybudoval 90-hektárové gazdovstvo s vinicou a umelým jazerom. Kantonálna vláda medzitým zmenila pravidlá, podľa ktorých uchádzači už nemusia uvádzať nijaký „dôvod“.* (Pope, J.: *Protikorupčná príručka – skúsenosti z celého sveta*. CPHR – Transparency International Slovensko, Bratislava, 2000).
- *Podnikateľ z Giraltovec udal inšpektorku Krajského inšpektorátu Slovenskej obchodnej inšpekcie v Prešove, že si od neho vypýtala úplatok. Malo sa to stať na bardejovskom jarmoku. Prípadoverujú bardejovski policajti. Podnikateľ mal na jarmoku stánok s občerstvením. Ten navštívila aj inšpektorka, ktorá zistila nedoliatu malinovku. Ako uviedol, povedala mu, že za úplatok 2 000 korún mu udelí blokovú pokutu len vo výške 300 korún. Peniaze mal odovzdať inšpektorke a jej kolegovi v istej reštaurácii. Podnikateľ sa podľa informácii Pravdy s takýmto správaním inšpektorov stretol aj na jarmoku vo Svidníku, a tak keď stretol známeho policajta, povedal mu, čo sa deje. Policajti okamžite zasiahli, odpísali si čísla bankoviek a napokon inšpektorku zadržali po prevzatí peňazí.* (Pravda, 13. 9. 2002).
- *Pracovníci služby kriminálnej polície OR PZ v Malackách zdokumentovali prípad trestného činu podplácania podľa §161 ods. 1 Trestného zákona, ktorého sa dopustil J.K., bytom v Skalici. Menovaný sa trestného činu dopustil tým spôsobom, že dňa 22. 6. 2000 po dopravnej nehode, ktorú spôsobil, v kancelárii realizácie dopravných nehôd na OR PZ v Malackách sľuboval a neskôr aj poskytol úplatok pracovníkovi dopravného inšpektorátu vo výške 10 000 Sk za ponechanie vodičského preukazu a nespísanie zápisnice z dopravnej nehody. Menovaný týmto naplnil skutkovú podstatu trestného činu podplácania a prípad bol odstúpený na Okresnú úrad vyšetrovania PZ v Malackách.* (www.vlada.gov.sk/bojprotikorupcii).

ZDROJE:

Lysý, J., Malík, B., Švaral, P.: *Čo by mal občan vedieť o korupcii*. CPHR – Transparency International Slovensko, Bratislava, 2002.

www.vlada.gov.sk/bojprotikorupcii

Paulínyová, Z.: *Etika a korupcia v podnikaní - cvičenia*. Transparency International Slovensko, 2001.

Pope, J.: *Protikorupčná príručka – skúsenosti z celého sveta*. CPHR – Transparency International Slovensko, Bratislava, 2000.

Zemanovičová, D., Beblavá, E.: *Krajinka rovných a rovnejších. Slovensko a korupcia*. Kalligram, Bratislava, 2003.

TÉMA: AGENT

CIEĽ:

Naučiť študentov reagovať pri priamom kontakte s korupciou, vysvetliť možnosť spolupráce s políciou pri odhaľovaní korupcie a ujasniť štruktúru špecializovaných orgánov vytvorených pre boj s korupciou.

METÓDA:

Simulácia konkrétnej situácie, hranie rolí, diskusia.

POMÔCKY:

Texty pre jednotlivých aktérov príbehu.

ČAS:

45 minút

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

V živote sa mnohokrát stáva, že človek si chce niečo poistiť. Dom, auto, elektrospotrebiče, hollywoodske hviezdy si poistujú časti svojho tela... Toto sú bežné druhy poistenia – uzavriete poistnú zmluvu na určitú sumu. Existujú však aj iné druhy „poistenia“. Poistenie sa, že pri lekárskom zákroku sa bude s pacientom zaobchádzať lepšie, že študent bude prijatý na vysokú školu, že stavebné povolenie bude vybavené prednostne a nikto nebude šikanovaný pre drobné nedostatky a pod.

Ak máte istotu, že ste napríklad k žiadosti priložili všetko, čo treba a v zákonom stanovenej lehote nebola vybavená, zisťujte dôvod. Ak ste si istý, že korupčník naznačuje potrebu vec „poistiť“ aj inak, než zaplatením zákonných poplatkov, nemusíte hneď spanikáriť a buchnúť dverami. Vyžiadaný čas na rozmyslenie vám umožní celú vec si v pokoji premyslieť a správne sa rozhodnúť. V každom prípade už toto môže byť vhodná chvíľa nielen na napísanie sťažnosti, ale aj na oslovenie polície.

V prípade, ak je niekto požiadaný o úplatok a chce žiadateľa o úplatok nielen odhaliť, ale aj usvedčiť, treba sa obrátiť na políciu, ktorá takéhoto občana (môže sa stať tzv. agentom), vybaví nielen inštrukciami, ale aj príslušnou technikou (napr. označenými peniazmi, nahrávacou technikou) a v prípade potreby aj ochranou. Agentom sa teda môže stať nielen príslušník policajného zboru SR, ale aj občan SR, ktorý bol získaný na spoluprácu alebo sa sám na spoluprácu prihlásil, je zaangažovaný v konkrétnom prípade korupcie alebo z iných dôvodov je ochotný spolupracovať s políciou pri krátkodobom plnení úloh s cieľom usvedčenia páchatel'a na základe inštrukcií príslušného policajného zboru.

Použitie agenta je prípustné len vtedy, ak by odhaľovanie, zisťovanie a usvedčovanie páchatel'ov obzvlášť závažných trestných činov a korupcie bolo iným spôsobom podstatne sťažené a doposiaľ získané poznatky odôvodňujú podozrenie z takejto trestnej činnosti alebo z úmyslu osoby spáchať takýto trestný čin.

Počas roku 2004 začali postupne svoju činnosť špecializované orgány vytvorené s cieľom efektívnejšieho boja proti korupcii. Na úrovni polície je to Úrad boja proti korupcii Prezídia

Policajného zboru, na úrovni prokuratúry Úrad špeciálnej prokuratúry a na úrovni súdov je to Špeciálny súd. Cieľom vytvorenia takýchto špecializovaných orgánov bola snaha o vyššiu špecializáciu pri riešení korupcie ako spoločensky nebezpečného fenoménu a prelomenie personálnych väzieb medzi jednotlivými zložkami, ktoré sa často ukázali byť kľúčovými pri riešení prípadov s korupčným prvkom.

POSTUP:

Učiteľ povie študentom, aby si predstavili situáciu, keď štátny úradník žiada od žiadateľa o poskytnutie účelovej dotácie pri schválení jeho žiadosti úplatok.

Študentov rozdelíme do troch skupín a každej skupine rozdáme príslušný text. Študentom určíme čas na prípravu svojich rolí, pričom v prvej a druhej skupine si vyberú zástupcu, ktorý bude skupinu reprezentovať a hrať rolu, ktorá je určená pre skupinu. Ostatní mu pri príprave pomáhajú.

Študenti budú simulovať tri situácie, ktoré na seba nadväzujú:

1. stretnutie žiadateľa o účelovú dotáciu so štátnym úradníkom.
2. stretnutie žiadateľa o účelovú dotáciu s políciou.
3. ďalšie stretnutie žiadateľa o účelovú dotáciu so štátnym úradníkom. Tentoraz však za asistencie polície, ktorá pristihne štátneho úradníka pri preberaní úplatku.

Na konci hodiny študenti diskutujú o odohraných situáciách, kladieme im pomocné otázky:

- aký pocit mali pri hraní rolí, predovšetkým štátny úradník, ktorý žiadal o úplatok,
- či by si roly radšej vymenili a prečo,
- či odohrané situácie zodpovedali realite, a v prípade, že nie, v čom sa podľa ich názoru od skutočnosti odlišovali,
- čo by zahráli inak,
- ktoré orgány zamerané na boj proti korupcii poznajú.

Texty pre študentov – miniscenáre:

Text pre žiadateľa o účelovú dotáciu:

Ste žiadateľom o účelovú dotáciu (pôžičku, úver, financovanie projektu...) z niektorého zo štátnych alebo európskych rozvojových programov. Všetko potrebné ste si našudovali, spĺňate všetky podmienky na pridelenie dotácie, všetky papiere ste podali v poriadku a pol roka sa nič nedeje. Medzitým mnohí vaši kolegovia už dotáciu dostali, takže sa začínate zaujímať... Z priamych i nepriamych zdrojov sa dozvedáte, že potrebný bakšiš sa pohybuje v päťciferných sumách. Zistujete ďalej; už viete na koho a ako sa obrátiť, aby ste sa informovali o stave vašej žiadosti. Stretnete sa s ním... a je to naozaj tak, ako vám známi hovorili. Dohodnete si s ním ďalšie stretnutie, medzitým sa však obrátite na políciu.

Text pre štátneho úradníka:

Ste štátnym úradníkom, ktorý rozhoduje o účelových dotáciách (pôžičky, úvery, financovanie projektu...) z niektorého zo štátnych alebo európskych rozvojových programov. Váš plat v štátnej správe nie je príliš vysoký a vy pociťujete potrebu vylepšiť si rodinný rozpočet – manželka od vás žiada každý rok drahú zahraničnú dovolenku, dcéry sa rady obliekajú v zahraničných butikoch a o výstavbe rodinného domu ani nehovoriac... Rozhodli ste sa preto, že každý žiadateľ o účelovú dotáciu musí zaplatiť istý „poplatok“, ktorým mu zaručíte schválenie žiadosti a on obohatí vašu rodinnú kasu, v zmysle zásady niečo za niečo. V rozhovore naznačíte sumu a dohodnete si so žiadateľom ďalšie stretnutie, na ktorom by vám mal byť „poplatok“ odovzdaný.

Text pre policajtov:

Obrátil sa na vás žiadateľ o účelovú na dotáciu (pôžičku, úver, financovanie projektu...) z niektorého zo štátnych alebo európskych rozvojových programov, s tým, že štátny úradník zodpovedný za schvaľovanie žiadosti požaduje úplatok. K ďalšiemu stretnutiu medzi žiadateľom o účelovú dotáciu a štátnym úradníkom má dôjsť zajtra. Podľa nasledujúceho postupu pripravíte žiadateľa o účelovú dotáciu na akciu:

- predbežne overíte ním tvrdené fakty (pripravíte si zoznam krokov, ktoré by ste overovali – na konci simulácie s ním môžete zoznámiť spolužiakov),
- urobíte so žiadateľom o účelovú dotáciu krátky pohovor (kladiete mu otázky týkajúce sa jeho stretnutia so štátnym úradníkom),
- zaviazete ho k mlčanlivosti a,
- vybavíte ho odpočívacím zariadením a označenými peniazmi.

Na stretnutí zasiahnete v pravý čas a páchatel'a – štátneho úradníka prichytíte bezprostredne po prebratí peňazí.

Alternatívne možno použiť prípad, keď vysokoškolský učiteľ - skúšajúci požiada na skúške študenta o úplatok.

ZDROJE:

Hrubala, J.: *Korupcia – choroby a protilátky. Príručka pre aktívneho liečiteľa*. Centrum pre podporu miestneho aktivizmu, združenie Občan a demokracia a Orman, s.r.o., 2003.

Zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (*Trestný poriadok*).

<http://www.vlada.gov.sk/bojprotikorupcii>

TÉMA: MÉDIÁ A KORUPCIA

CIEĽ:

Viesť študentov k pochopeniu postavenia médií v boji proti korupcii a zároveň ukázať, k akým deformáciám dochádza, ak sú zasiahnuté korupciou samotné médiá.

METÓDA:

Práca s výroky novinárov, internetom, formulovanie vlastného postoja.

POMÔCKY:

Záznamové hárky, výroky novinárov na tému korupcia, Etický kódex novinára.

ČAS:

45 minút¹⁸

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Médiá zohrávajú v oblasti korupcie, klientelizmu a boja proti nim významnú úlohu. Médiá sú veľmi silným prvkom protikorupčného boja, pretože ovplyvňovaním verejnej mienky môžu tlačiť ľudí vo verejnom živote na zmeny. Napr. podľa prieskumu TIS a Focus z marca 2003 si podnikatelia v SR myslia, že médiá najviac pomáhajú obmedzovať korupciu v podnikateľskom sektore.

Na druhej strane médiá môžu byť samy prvkom klientelistickej siete. Médiá môžu vyrobiť pozitívny alebo negatívny imidž, dokonca „vyrobiť“ prezidenta, premiéra či politickú stranu.

POSTUP¹⁹:

Študenti sú požiadaní, aby si na hodinu priniesli výstrižky z novín alebo internetu, ktoré sa týkajú korupčných káuz, ktoré boli prezentované v médiách. Diskutujú o tom, aký vplyv má zverejnenie takýchto informácií na boj proti korupcii.

Učiteľ vysvetlí pozíciu médií v boji proti korupcii a predloží študentom texty, ktoré obsahujú výroky viacerých novinárov, týkajúce sa korupcie. Vyzve ich, aby si ich prečítali a zaujali k nim postoj. Na preštudovanie výrokov im nechá 5-10 minút. Študenti do záznamových hárkov pri každom výroku uvedú:

- či situáciu považujú za korupciu,
- či situácie je alebo nie je v súlade s Etickým kódexom novinára (príloha),
- aké riziko pre spoločnosť pri uvedenom správaní novinárov existuje.

Po uplynutí tohto času vyzve študentov na diskusiu a požiada ich, aby sami naformulovali, čo by ako novinári považovali za úplatok (pokus o ovplyvňovanie) a čo nie. Študenti si preštudujú Etický kódex novinára a výroky hodnotia podľa toho, či sú v súlade s kódexom alebo nie. Počas diskusie alebo po jej skončení doplní informácie, ktoré sa týkajú korupcie v médiách, politického a ekonomického ovplyvňovania médií a dosahovania výhod prostredníctvom nich. Aktuálne informácie možno získať aj na www.slovakpreswatch.blogspot.com a na www.ssn.sk.

¹⁸ Námety umožňujú pracovať s témou na viacerých hodinách, resp. vybrať iba niektoré aktivity podľa konkrétnych podmienok a reakcií žiakov.

¹⁹ Podľa Pauliniová, Z.: *Etika a korupcia v podnikaní-cvičenia*. CPHR - Transparency International Slovensko, Bratislava, 2001.

Text pre študentov:

Existuje mnoho rôznorodých názorov na to, čo znamená korupcia v médiách. Čo to znamená vziať úplatok? Čo to znamená ovplyvňovať? Ponúkame vám názory a myšlienky novinárov. Prečítajte si ich a predstavte si, že by ste boli novinárom. S ktorým výrokom by ste sa stotožnili najviac? S ktorým najmenej? Prečo?

- *Akýkoľvek dar, ktorý ovplyvní objektivitu novinára, môžeme nazvať úplatkom. Ak dar neovplyvní záverečný výsledok článku, možno ho nazvať skôr odmenou, ako úplatkom. (Kádri Kousaar, novinár na voľnej nohe, Estónsko).*
- *Úplatok je značný prospech, ktorý získate, pretože ste novinárom, a ktorý ovplyvňuje vašu prácu ako novinára. Obed by som nepovažoval za úplatok - ide o bežnú aktivitu. (politický komentátor Pekka Ervasti, noviny Ilta Sanomat, Fínsko).*
- *Úplatok je vec v hodnote niekoľko sto fínskych mariek, ktorú niekto dá s cieľom druhého ovplyvniť. Nepovažoval by som za úplatok obed, večeru či fľašu vína, darovanú na Vianoce, ale výlet do Laponska by sa už k úplatku blížil. (PR pracovník Ilpo Pohjola, Fínsky parlament, Fínsko).*
- *Nie je korupciou, ak majú novinári a tlačoví tajomníci dobré vzťahy. Myslím, že úplatky sú drahé dary alebo peniaze. (Elina Ammala, tlačová pracovníčka, Fínsko).*
- *Nie je dôvod odmietat' dary od pracovníkov pre vzťahy s verejnosťou, ak na ne nereagujete žiadnou protislužbou. (Lorenz Redicker, novinár z regionálnych novín Westfalen post, Nemecko).*
- *Tým, že novinárom dávame malé darčeky, nepodplácame ich, ale preukazujeme im vďaka za to, že prišli na naše tlačové konferencie (Julika Gang, PR pracovníčka z VEWEnergie AG, Nemecko).*
- *Aj malé dary od pracovníkov PR znamenajú pre novinárov záväzky. Je preto lepšie ich neprijímať. (Czeslaw Ludwiczek, športový novinár, Poľsko).*
- *Úplatok sú peniaze, veľmi drahé dary, dovolenka pre novinárov. Čokoľvek veľmi atraktívne. (Andrzej Koperski, tlačový tajomník, Poľsko).*
- *Len čo vzniká transakcia v zmysle: dám ti darček a ty budeš publikovať v môj prospech, ide o úplatok. (Piotr Wolski, BBC, Poľsko).*
- *Existuje množstvo rôznych úplatkov ako sú komerčné dary, zájazdy do exotických krajín a testovanie automobilov. Akceptovať možno iba malé nevýznamné dary. (Rafal Rudnicki, ZET Rádio, Poľsko).*
- *Úplatok je niečo dané s úmyslom presvedčiť ma, aby som spravil čosi, čo by som ináč nespravil. (Kenny Farquharson. Sunday Times, Veľká Británia).*
- *Nikdy nezmením svoj názor kvôli tomu, že dostanem zadarmo pero. (Ian Dow, novinár z Daily Record, Veľká Británia).*
- *Dary sú prijateľným spôsobom udržiavania spojenia so spoločnosťami. (Tom Curtis, novinár z Edinburgh Evening News, Veľká Británia).*

Diskusia:

- Ktorý výrok sa vám zdal najvýstižnejší?
- Ktorý najkontroverznejší?
- Čo by ste považovali za úplatok (pokús o ovplyvňovanie), keby ste boli novinárom?
- Ktoré veci a dary by sa vám zdali akceptovateľné?
- Čo si myslíte o objektivite človeka, ktorý ovplyvňuje verejnú mienku, ale sám akceptuje úplatky? Je, či nie je schopný zachovať si nestranný názor?
- Čo viete o korupcii v slovenských médiách?

Diskusia sa potom zameria na oblasť nezávislosti médií, profesionalitu novinárov, dodržiavanie etického kódexu, väzbu na záujmy a prepojenie na vlastníkov médií.

Príloha

Kódex novinárskej etiky Slovenského syndikátu novinárov

„Každý má právo na slobodu presvedčenia a prejavu, toto právo nepripúšťa, aby niekto trpel ujmu pre svoje presvedčenie a zahŕňa právo vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky akýmikoľvek prostriedkami bez ohľadu na hranice.“

Z uvedeného práva verejnosti poznať fakty a názory vyplýva súbor povinností a práv novinárov. Zodpovednosť novinárov voči verejnosti má prednosť pred akoukoľvek inou zodpovednosťou, najmä pokiaľ ide o ich zamestnávateľov a štátnu moc. „Pri výkone svojich práv a slobôd sa každý podrobuje iba takým obmedzeniam, ktoré stanovuje zákon výlučne preto, aby sa zabezpečovalo uznanie a zachovanie práv a slobôd ostatných a vyhovelو spravodlivým požiadavkám morálky, verejného poriadku a všeobecného blaha v demokratickej spoločnosti.“ (Článok 29, ods.2 Všeobecnej deklarácie ľudských práv) V súlade s týmito ustanoveniami (článkami Všeobecnej deklarácie ľudských práv a v súlade s duchom a textom Medzinárodného paktu o občianskych právach) si novinári na Slovensku kladú tieto profesijné záväzné etické hranice:

I. Novinár a verejnosť

Novinár urobí všetko potrebné, aby verejnosti podával informácie pravdivé, overené a odborne fundované. Pravdivosť informácií predpokladá, že fakty ako ich základ, sa podávajú čo najobjektívnejšie, v ich pravom kontexte, bez skresľovania a zamlčovania súvislostí a s primeraným uplatnením tvorivých schopností novinára. Ak sa jednotlivosti prípadu nedajú overiť, treba to uviesť. Novinár môže slobodne vyjadrovať osobné alebo skupinové názory v mediách pluralitného súťaženia myšlienok, ak tým neporušuje občianske práva inej osoby alebo skupiny osôb a ak neohrozuje spoločenskú mravnosť. Zároveň sa sám musí podriaďovať požiadavke slobodnej výmeny názorov a voľného toku informácií. Rešpektuje vždy mieru vkusu a primeranosť výrazových prostriedkov. Má právo i morálnu povinnosť odmietnuť uverejniť informáciu, o ktorej vie, že je nepravdivá, polopravdivá (skreslená), špekulatívna, neúplná, či komerčne zameraná (tzv. skrytá inzercia). Ak uverejní nepravdivú, polopravdivú (skreslenú), špekulatívnu či neúplnú informáciu, musí veci uviesť na pravú mieru, vrátane publikovania opravy, resp. odpovede. Oprava sa má uverejniť v približne rovnakej grafickej úprave, najlepšie na rovnakom mieste ako opravovaná informácia. Odpoveď sa nemá dopĺňať replikou autora pôvodnej informácie, aby jedna strana nemala sústavný predstih. Obvinenia bez dôkazov, zneužívanie dôvery, profesie, prípadne média pre osobný alebo skupinový prospech, falšovanie dokumentov, skresľovanie faktov, akúkoľvek lož a zámerné zamlčovanie poznatkov o porušení zákona a spoločenskej morálky považuje za najväčšie profesijné previnenie.

II. Novinár a objekt jeho záujmu

Novinár preberá zodpovednosť za všetko, čo uverejní. Bez súhlasu príslušnej osoby nesmie písať tak, aby zasahoval do jej súkromného života, nesmie znižovať jej dobré meno, pokiaľ osoba sama nepostupuje protizákonne a nevzbudzuje pohoršenie. Neuverejní rozhovor, ak si to osoba neželá, vyhovie jej, ak chce výpoveď autorizovať. V záujme objektívnosti sa usiluje v štádiu prípravy alebo realizácie svojho diela dať slovo všetkým zainteresovaným.

III. Novinár a zdroj informácií

Novinár má neodňateľné právo slobodného prístupu ku všetkým zdrojom informácií. Novinár je povinný neodkladne oboznámiť svojho informátora s autorským zámerom. Pri zbieraní

informácií nepoužíva nátlak. Nesmie zneužiť udalosti a výpovede, ktorých bol svedkom, ani dokumenty, ktoré reprodukuje. Novinár je povinný zachovávať mlčanlivosť o zdroji informácií do času, kým ho tejto povinnosti nezbaví informátor alebo súd.

IV. Novinár a redakcia, resp. vydavateľ

Novinár má právo na takú pracovnú zmluvu, ktorá zabezpečuje jeho materiálne potreby a profesijnú česť. Má právo odmietnuť každý nátlak, aby pôsobil proti svojmu presvedčeniu. Príkazy môže prijímať len od svojich nadriadených v zmysle pracovnej zmluvy. Novinár má právo na to, aby jeho priamy nadriadený a vydavateľ využili na jeho ochranu všetky zákonné a dostupné prostriedky, vrátane ochrany jeho práva použiť autorský pseudonym. Novinár nesmie zo zisťných dôvodov presadzovať súkromné a subjektívne záujmy, nepodpisuje vlastným menom výtvory, ktoré sú obchodnou reklamou či platenou inzerciou. Kolektív redakcie má právo na to, aby s ním vedenie redakcie, resp. vydavateľ konzultoval každé rozhodnutie dôležité pre prácu tohto kolektívu.

V. Novinár a kolegovia

Novinár neuverejní pod vlastným menom alebo skratkou žiadne cudzie dielo. Nepreberá z publikácie bez odkazu na prameň. Nepostupuje na uverejnenie svoje dielo súčasne viacerým redakciám. Bez autorského súhlasu nezasahuje do obsahu diela. Neznižuje autoritu a schopnosti kolegov, pri spoločnej práci rešpektuje ich potreby a názory.

VI. Novinár a verejný záujem

Novinár prejavuje primeranú úctu ústavnému poriadku štátu, jeho demokratickým inštitúciám, rešpektuje platné právo a všeobecne platné morálne princípy spoločnosti. Novinár nesmie propagovať útočné vojny, násilie a agresivitu ako prostriedok riešenia medzinárodných konfliktov, politickú, občiansku, rasovú, nacionálnu, náboženskú a inú neznášanlivosť. Preukazuje primeranú úctu iným štátom, národom, ich demokratickým tradíciám a inštitúciám, kultúre a morálke. (Schválené Snemom Slovenského syndikátu novinárov dňa 19. 10. 1990)

ZDROJE:

Paulínyová, Z.: *Etika a korupcia v podnikaní - cvičenia*. CPHR -Transparency International Slovensko, 2001.

Mistríková, Z., Žitný, M.: *Úloha médií v boji proti korupcii, etika v médiách, korupcia v tejto oblasti*. in Sičáková-Beblavá, E., Zemanovičová, D.: *Protikorupčné nástroje*. Transparency International Slovensko, Bratislava, 2003.

www.slovakpreswatch.blogspot.com

TÉMA: TRESTNÉ OZNÁMENIE ALEBO OPRAVNÝ PROSTRIEDOK?

CIEĽ:

Vedieť rozlíšiť, že nie každé rozhodnutie, ktorým nám nebolo vyhovené, je korupciou a vedieť sa v takom prípade brániť – použiť dostupné právne a opravné prostriedky. Získať prehľad o základných právnych a opravných prostriedkoch.

METÓDA:

Skupinová práca, diskusia.

POMÔCKY:

Hárky s prípadmi, flipchart, fixky.

ČAS:

45 minút

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Občan môže byť nespokojný s rozhodnutím, postupom, správaním kompetentných či príslušného orgánu verejného sektora. Nie za každým správaním orgánu rozhodujúceho o našich právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach, ktorým nám nebolo vyhovené, treba hľadať korupciu. Mýliť sa môžeme aj my alebo môže ísť o pochybenie rozhodujúceho orgánu, ktoré možno zmeniť v rámci širokej palety opravných prostriedkov, ktoré ponúka platná legislatíva. Avšak aj pri stretnutí s podozrením z korupčného správania, popri podaní trestného oznámenia, je nevyhnutné pokúsiť sa o zmenu rozhodnutia aj inými právnymi prostriedkami - tzv. riadnymi opravnými prostriedkami. Nimi sú:

- odvolanie (v prípade všetkých rozsudkov súdu a väčšiny rozhodnutí orgánov verejnej správy),
- sťažnosť proti uzneseniam.

U každého rozhodnutia musia byť účastníci konania alebo strany v konaní poučené o možnosti podania opravného prostriedku a lehote, v rámci ktorej takýto prostriedok možno podať.

Popri týchto krokoch (prípadne po nich) ešte možno:

- podať sťažnosť na postup predstaviteľa verejnej moci, napríklad na priet'ahy v konaní (takáto sťažnosť sa podáva u jeho nadriadeného),
- požiadať prokurátora ako strážcu zákonnosti, aby upozornil na nezákonný postup orgánu verejnej moci, prípadne podal protest proti rozhodnutiu.

Keď máme k dispozícii dôkazy, ktoré odôvodňujú podozrenie zo spáchania akejkoľvek trestnej činnosti, sú orgány činné v trestnom konaní (polícia, vyšetrovatelia polície a prokuratúra) povinné toto podozrenie preverovať. Ak sa podozrenie potvrdí, proti podozrivej osobe vznesú obvinenie a začne sa trestné stíhanie. Toto môže skončiť až pred súdom, ktorý je oprávnený vysloviť vinu páchatel'a a uložiť mu trest. Podnet na začatie trestného stíhania možno podať písomne, ústne do zápisnice, telefaxom, telegraficky alebo aj elektronicky. Podáva sa na príslušnom útvare policajného zboru alebo na prokuratúre a musí obsahovať opis konkrétnych skutočností, ktoré odôvodňujú podozrenie z nezákonného konania. Ak podanie takýto popis obsahuje, prešetrujú sa aj anonymné podania.

POSTUP:

Študentov rozdelíme na menšie skupiny a rozdáme im hárky s prípadmi. Študenti diskutujú o tom, aký postup by zvolili v danom prípade, ktorý z ponúkaných opravných prostriedkov by zvolili a prečo. Pre svoje odôvodnenia hľadajú argumenty. Zoznam riešení je uvedený na konci postupu.

Žiakom môžeme zadať ďalšiu úlohu – napísať odvolanie proti nejakému rozhodnutiu. Zoznam náležitostí odvolania je uvedený v prílohe.

Text pre študentov

K uvádzaným jednotlivým prípadom priradiť príslušný právny alebo opravný prostriedok.

- A) protest prokurátora
- B) odvolanie
- C) sťažnosť na prieťahy v konaní
- D) sťažnosť
- E) odvolanie

Prípád č. 1: *Podali ste žalobu na súd. Váš spor o určenie hraníc pozemku so susedom sa vlečie už šesť rokov, čo vám značne znepríjemňuje život. Sused vás neustále verbálne napáda a šíri nepravdivé reči o tom, že sporná časť pozemku patrí jemu. 17-ročný syn vášho suseda je pritom najlepším kamarátom rovnako starého syna sudcu, ktorý o prípade rozhoduje. Šesť rokov trvajúci spor sa vám zdá už predať len priveľa; ako budete postupovať v záujme čo najrýchlejšieho ukončenia súdneho konania?*

Prípád č. 2: *Stavebné konanie bolo začaté bez toho, že by ste vy a vaši susedia ako osoby, ktorých sa výstavba nových rodinných domov priamo dotkne, boli prizvaní do konania. Keďže ste o stavebnom konaní nevedeli, v stanovenej lehote ste sa neodvolali. Vec ste konzultovali s právnikom a ten považuje rozhodnutie stavebného úradu za nezákonné a odporúča vám obrátiť sa na orgán, ktorý má v Slovenskej republike na starosti dohľad nad dodržiavaním zákonnosti. Aký právny prostriedok využijete?*

Prípád č. 3: *Práve vám bolo zo súdu doručené rozhodnutie, v ktorom konajúci sudca rozhodol vo váš neprospech. Vy samozrejme s rozhodnutím nesúhlasíte a máte pocit, že ste boli ukrátený na svojich právach a ste rozhorčený. Začnete rozmýšľať o dôvodoch takéhoto rozhodnutia sudcu. Keďže ste presvedčený, že rozhodnutie sudcu nie je správne, a pravdu máte vy, rozhodnete sa konať. Aký bude váš nasledujúci krok?*

Prípád č. 4: *Na úrade ste podali žiadosť, dokonca skôr ako váš sused. Susedovi (ku ktorému chodí úradník z času na čas na kávu) však bolo vyhovené už pred mesiacom a vy stále na rozhodnutie čakáte. Príslušný úradník vás stále odbíja s tým, že ste nepriložili potrebné listiny, vy však viete, že prílohy k žiadosti ste odovzdali všetky. V komunikácii s vami je nepríjemný, správa sa arogantne. Čo urobíte?*

Prípád č. 5: *Od začiatku štúdia na strednej škole viete, že chcete študovať právo. So štúdiom nemáte žiadne problémy, dokonca nad rámec študijných povinností navštevujete rôzne kurzy práva, ekonomiky, história a pod. – viete, že konkurencia je veľká a preto sa chcete na prijímacie pohovory pripraviť čo najlepšie. Prijímacie pohovory na právnickú fakultu ste absolvovali veľmi dobre – boli ste medzi najlepšími. Napriek tomu ste dostali rozhodnutie o neprijatí na fakultu s odôvodnením, že nie je dostatok miesta. Myslíte, že sa dá rozhodnutie o neprijatí na vysokú školu nejakým spôsobom zmeniť? Ak áno, ako?*

Riešenie:

1. sťažnosť na priet'ahy v konaní,
2. protest prokurátora, v zákonom stanovených prípadoch možno využiť aj mimoriadny opravný prostriedok, napr. obnovu konania obnovu konania,
3. odvolanie,
4. sťažnosť,
5. odvolanie.

Príloha

Odvolanie

Odvolanie je riadnym opravným prostriedkom proti rozhodnutiam, uzneseniam, rozsudkom (ďalej len rozhodnutiam). Odvolanie sa podáva na orgáne, proti rozhodnutiu ktorého smeruje.

Základné znaky odvolania (aké podmienky musia byť splnené, aby bolo možné odvolanie podať):

- musí byť možné, dovolené (zákon podanie takéhoto odvolanie nevyklučuje),
- musí ho podať oprávnená osoba (kto je oprávnenou osobou určujú jednotlivé právne predpisy),
- musí ísť o rozhodnutie, ktorým sa rozhodlo v neprospech toho, kto s rozhodnutím nesúhlasí,
- musí byť podané v určenej lehote (zvyčajne do 15 dní odo dňa doručenia rozhodnutia, resp. v inej lehote určenej v rozhodnutí. V prípade, ak rozhodnutie neobsahuje poučenie o odvolaní alebo obsahuje nesprávne poučenie o odvolaní, táto lehota sa predlžuje na 3 mesiace odo dňa doručenia rozhodnutia).

Náležitosti odvolania (ktoré informácie musí odvolanie obsahovať):

- komu je odvolanie určené,
- kto odvolanie podáva,
- ktorej veci sa odvolanie týka,
- čo sa odvolaním sleduje, čoho sa odvolaním domáhame,
- odôvodnenie odvolania,
- podpis,
- dátum,

ZDROJE:

Zákon č. 99/1963 Zb., *Občiansky súdny poriadok*.

Zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (*Trestný poriadok*).

Hrubala, J.: *Korupcia – choroby a protilátky. Príručka pre aktívneho liečiteľa*. Centrum pre podporu miestneho aktivizmu, združenie Občan a demokracia a Orman, s.r.o., 2003.

<http://www.vlada.gov.sk/bojprotikorupcii/>

TÉMA: INFORMÁCIE A KORUPCIA

„Kde sa nedarí informáciám, darí sa korupcii.“

CIEĽ:

Motivovať študentov k aktívnemu občianstvu, ktorého predpokladom je informovanosť. Poskytovanie informácií predstavuje kľúčový protikorupčný nástroj, študenti by preto mali získať základné zručnosti ako si informácie pýtať a ako s nimi pracovať.

METÓDA:

Hranie rolí, práca v skupinách.

POMÔCKY:

Záznamový hárok, zákon o slobodnom prístupe k informáciám.

ČAS:

45 minút

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

„Kam nechodí slnko, tam chodí lekár;“ hovorí sa v jednej ľudovej múdrosti, čím sa naráža na pozitívny vplyv slnečného svitu na život človeka. Ak sa však nad všeobecnosťou tohto príslovia na chvíľu pozastavíme, zistíme, že naši predkovia nám v tejto jasnej krátkej vete nechali ešte ďalšiu dôležitú správu. A síce - že všade tam, kde nie je dostatočne zdravé prostredie, deje sa čosi, čo treba následne s vonkajšou pomocou, prácne a v podstate aj nákladne odstraňovať.

Po intenzívnej legislatívnej a mediálnej kampani Občianskej iniciatívy za dobrý zákon o slobodnom prístupe k informáciám, združujúcej vyše sto tisíc občanov zo 120 mimovládnych organizácií a médií, schválil slovenský parlament v máji 2000 zákon o slobodnom prístupe k informáciám (211/2000 Z. z.). Zákon sa skladá zo štyroch častí:

- V prvej časti (KTO) sa zákon venuje tomu, kto má nárok na informácie a kto ich musí poskytovať.
- V časti ČO je upravené, čo musí byť sprístupnené, resp. zverejnené a zároveň čo môže byť odmietnuté s poukazaním, že ide o neverejné informácie.
- V tretej časti (AKO) je upravený proces ako žiadať o informácie a ako ich poskytovať.
- Posledná časť zákona (ČO ZA TO) hovorí o úhradách spojených s poskytovaním informácie – teda o úhrade nákladov za sprístupnené informácie, a tiež o tom, čo hrozí porušovateľom zákona – teda o sankciách. Zákon vznikol „zdola“ a je určený pre tých „zdola“. Pre každého občana, daňového poplatníka, pre každého, kto sa zaujíma.

KTO má nárok na informácie	KTO musí sprístupňovať informácie	ČO musí byť sprístupnené	ČO musí byť sprístupnené bez žiadosti	ČO nemôže byť sprístupnené
každý	orgány štátnej správy a územnej samosprávy, fyzické a právnické osoby	všetky informácie, ktoré má povinná osoba k dispozícii, ak to nevyklučuje iný zákon	právomoci, kompetencie, organizačná štruktúra povinných osôb, postup ako vybavovať informácie...	tajomstvá (štátne, služobné, bankové, daňové, obchodné) osobné údaje, duševné vlastníctvo...

Zákon o slobode informácií je akosi základnou „kuchárskou knihou“ na získavanie informácií. Vo vzťahu občana a verejnej správy sa stanovujú v oblasti prístupu k informáciám jasné pravidlá hry. Tento právny predpis vytvára možnosť nahliadnuť do všetkých úradných a verejných „kuchýň“, kde sa varí za naše peniaze. Nie každému „kuchárovi“ sa to vždy páči.

POSTUP:

Učiteľ poskytne základné informácie: V meste sa šíria informácie, že sa pripravuje dlhodobý prenájom historickej budovy istému podnikateľovi, ktorý bude pre mesto nevýhodný. Študenti v dvojiciach pripravujú žiadosť o informácie (Podľa vzoru - príloha 2). Potom sa rozdelia do dvoch skupín – žiadateľov o informácie a úradníkov mesta. Žiadatelia o informácie si vymenia informácie, o svojich návrhoch diskutujú a spolu sformulujú finálny text žiadosti. Úradníci majú za úlohu brániť sa poskytnutiu informácií a hľadať argumenty, prečo to nie je možné. Každá skupina si zvolí hovorcu. Úlohou žiadateľov je získať návrh zmluvy, úlohou úradníkov je neposkytnúť informácie, resp. iba v minimálnej miere a hľadať pre to odôvodnenie.

Podobne sa dá hranie rolí modifikovať napr. na žiadosť o sprístupnenie zmluvy s významnými investormi, informácií o výbere firiem v privatizácii.

V ďalšej časti študenti v skupinách pracujú na tom, čo by mala obsahovať web stránka ich školy tak, aby bola jej činnosť transparentná a slúžila na dobrú orientáciu občanov.

Na záver spolu s učiteľom študenti hľadajú zovšeobecnenie a odpovede na otázky:

Kto má nárok na informácie?

Kto musí poskytnúť informácie?

Čo sa musí zverejniť?

Ako sa sprístupnia informácie?

Čo za to?

Naučia sa napísať správnu žiadosť o informácie (od koho sa informácia žiada, kto žiadosť podáva, čo požaduje a aký spôsob sprístupnenia žiadateľ navrhuje).

Prílohy

Príloha 1

Prehľad jednotlivých zákonných dôvodov na odmietnutie prístupu k informáciám

V zmysle zákona o slobode informácií sa nesprístupnia informácie označené osobitným predpisom ako „utajované“, resp. „tajomstvo“.	
<p>Utajovaná skutočnosť</p> <ul style="list-style-type: none"> • údaje považované za prísne tajné, tajné, dôverné alebo vyhradené v zmysle zákona č. 241/2001 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov (predtým tzv. štátne, resp. služobné tajomstvo) 	<p>Utajovanou skutočnosťou je informácia alebo vec uvedená v zozname utajovaných skutočností vydanom vo forme vyhlášky Národného bezpečnostného úradu, ktorú vzhľadom na záujem SR treba chrániť pred vyzradením, zneužitím, poškodením, zničením, stratou alebo odcudzením.</p>
<p>Bankové tajomstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> • informácie tajné v zmysle § 38 zákona č. 21/1992 Zb. o bankách 	<p>Bankovým tajomstvom sú všetky informácie a doklady o záležitostiach, ktoré sa týkajú klientov banky, ktoré nie sú verejne prístupné, najmä informácie o bankových obchodoch, stavoch na účtoch a stavoch vkladov, ktoré sú banka a pobočka zahraničnej banky povinné utajovať a chrániť pred vyzradením či zneužitím.</p>
<p>Daňové tajomstvo informácie tajné v zmysle zákona</p> <ul style="list-style-type: none"> • č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov 	<p>Daňovým tajomstvom je informácia o daňovom subjekte, ktorá sa získa v daňovom konaní alebo v súvislosti s daňovým konaním, teda napríklad príjmy a výdavky daňovníka, výška preddavkov na daň a pod.</p> <p>Avšak!</p> <p>Porušením daňového tajomstva nie je zverejnenie</p> <ol style="list-style-type: none"> zoznamu daňových dlžníkov fyzických osôb s daňovým nedoplatkom vyšším ako 500.000,- Sk a daňových dlžníkov právnických osôb s daňovým nedoplatkom vyšším ako 5.000.000,- Sk, zoznamu daňových subjektov, ktorým boli poskytnuté úľavy z penále pokút, zvýšenia dane a z úrokov, údajov o spáchaní daňového trestného činu, o ktorom bolo právoplatne rozhodnuté a odsúdenie nebolo zahladené.
<p>Obchodné tajomstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> • údaje tajné v zmysle zákona č. 513/1991 Zb., Obchodný zákonník 	<p>Obchodným tajomstvom sú skutočnosti obchodnej, výrobnjej alebo technickej povahy súvisiace s podnikom, ktoré majú skutočnú materiálnu alebo aspoň potenciálnu materiálnu alebo nemateriálnu hodnotu, nie sú v príslušných obchodných kruhoch bežne dostupné, majú byť podľa vôle podnikateľa utajené, a podnikateľ zodpovedajúcim spôsobom ich utajenie zabezpečuje, teda napríklad zoznamy zákazníkov, obchodné plány, obrat jednotlivých predajní, know-how, spôsob organizácie a riadenia podniku....</p> <p>Avšak v zmysle § 10 zákona 211/2000 Z. z. na účely prístupu k informáciám za obchodné tajomstvo nemožno považovať informácie</p> <ul style="list-style-type: none"> • týkajúce sa závažného vplyvu na zdravie ľudí, svetové kultúrne a prírodné dedičstvo, životné prostredie vrátane biologickej diverzity a ekologickej stability, • o znečisťovaní životného prostredia, • ktorá bola získaná za verejné financie alebo sa týka používania verejných prostriedkov alebo nakladania s majetkom štátu alebo majetkom obce, • o štátnej pomoci, • o hospodárení právnických osôb s verejnými prostriedkami, resp. o ich nakladaní s majetkom štátu alebo obce.

<p>V zmysle zákona o slobode informácií sa ďalej nesprístupnia ani informácie, ktorých dôvernosť je chránená na základe osobitných predpisov.</p>	
<p>odovzdané povinnej osobe dobrovoľne, t. j. bez právnej povinnosti</p>	<p>Ak napríklad fyzická osoba podá sťažnosť v zmysle zákona č. 152/1998 Z. z. o sťažnostiach, poskytne úradu informácie bez toho, aby mala zákonnú povinnosť to urobiť. Takéto informácie sa môžu sprístupniť iba so súhlasom osoby, ktorá ich úradu poskytla.</p>
<p>Týkajúce sa osobnosti a súkromia fyzickej osoby Napríklad údaje chránené v zmysle zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník, resp. Zákona č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov</p>	<p>Administratívne rozhodnutia, ktoré sú informáciou prístupnou, obsahujú veľakrát informácie (rodné číslo, adresu trvalého bydliska), ktoré majú charakter osobných údajov fyzickej osoby, a preto sa takéto údaje z rozhodnutí nesprístupňujú.</p>
<p>Chránené ako duševné vlastníctvo Napríklad v zmysle zákona č. 383/1997 Z. z. Autorský zákon alebo zákon č. 527/1990 Zb. o vynálezoch, priemyselných vzoroch a zlepšovacích návrhoch</p>	<p>Jednými zo základných autorských práv je právo rozhodnúť o zverejnení autorského diela, alebo dať súhlas na vytvorenie rozmnoženiny diela, čo platí aj v prípade prístupu k informáciám, ktoré majú charakter autorského diela.</p>
<p>Zverejňované povinnou osobou pravidelne na základe osobitného zákona Např. údaje zverejňované na základe zákona č. 540/2001 Z. z. o štátnej štatistike, resp. zákona č. 81/1992 Zb. O Tlačovej agentúre SR a pod.</p>	<p>TASR zabezpečuje slovné a obrazové spravodajstvo, ktoré spolu so spravodajstvom iných agentúr na základe zmlúv dodáva periodickej tlači, rozhlasom, televíziám a ďalším právnickým a fyzickým osobám.</p>
<p>Týkajúce sa rozhodovacej činnosti súdov a orgánov činných v trestnom konaní t. j. údaje sprístupňované v zmysle zákona č. 141/1961 Zb. Trestný poriadok a zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok</p>	<p>Prístup k informáciám z občianskeho súdneho konania a trestného konania (nazeranie do súdnych spisov, informácie o pojednávaniach) je zabezpečený na základe ustanovení osobitných zákonov (§ 8a TP, § 44 OSP).</p>
<p>Žiadosť sa týka miesta výskytu chránených druhov rastlín, živočíchov, nerastov, skamenelín a hrozí ich neprípustné rušenie, poškodzovanie alebo ničenie</p>	<p>Z dôvodu ochrany prírody a krajiny sa chránia informácie ako napríklad hniezdiská chránených druhov a pod., ktorých sprístupnenie by mohlo ohroziť záujem spoločnosti na ochrane prírody.</p>

Príloha 2

Vzor žiadosti o sprístupnenie informácií

Peter Zvedavý, Magurská 25, 974 00 Banská Bystrica

Mesto Banská Bystrica
Ul. ČSA 26
Banská Bystrica

V Banskej Bystrici, dňa 26. 2. 2004

Vec: Žiadosť o informácie

V zmysle príslušných ustanovení zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) týmto žiadam o sprístupnenie nájomnej zmluvy medzi Mestom Banská Bystrica a spoločnosťou EXPLIMA, s r.o. o nájme mestského objektu nazývaného Barbakan. Zároveň tiež žiadam o sprístupnenie všetkých informácií, ktoré má MsÚ Banská Bystrica k dispozícii a ktoré súvisia s pripravovaným projektom úpravy brehu Tajovského potoka pri plážovom kúpalisku. Zaujímajú ma najmä podrobnosti projektu (účel, finančná náročnosť projektu, dopad na mestský rozpočet, analýza dopadu na životné prostredie, presný harmonogram práce), stanovisko mesta a jeho jednotlivých orgánov k projektu, stav, v akom sa projekt nachádza (začaté a ukončené správne a iné konania) a najbližšie (pripravované) kroky mesta pri realizácii projektu.

Predmetné informácie žiadam bezodkladne zaslať prostredníctvom elektronickej pošty (príloha .rtf, resp. .doc, nie .pdf) na e-mailovú adresu zvedavý@aktivista.sk. V prípade, že to nie je zo strany MsÚ technicky vykonateľné, informácie žiadam zaslať na vyššie uvedenú adresu.

S pozdravom,
Peter Zvedavý

ZDROJE:

Zemanovičová, D., Pirošík, V.: *Protikorupčné opatrenia na úrovni samosprávy* (podklady k tréningom). Transparency International Slovensko, Bratislava, 2003.

Pirošík, V., Kamenec, T.: *Prístup k infomáciám ako protikorupčný nástroj*. in Sičáková-Beblavá, E., Zemanovičová, D.: *Protikorupčné nástroje*. Transparency International Slovensko, Bratislava, 2003.

www.infozakon.sk

TÉMA: PROTİKORUPČNÉ STRATÉGIE

CIEĽ:

Viesť študentov k aktívnemu postoju v boji s korupciou a pochopeniu vzájomnej previazanosti protikorupčných opatrení, potrebe hľadať spojencov, zaujímať sa o spravovanie vecí verejných.

METÓDA:

Hranie rolí, brainstorming.

POMÔCKY:

Záznamový hárok, príklady, štatút školy, ročenky a iné materiály, týkajúce sa školy, Národný program boja proti korupcii, jeho plnenie, informácie o činnosti Odboru boja proti korupcii úradu vlády a pod.

ČAS:

3 x 45 minút²⁰

FORMULÁCIA PROBLÉMU:

Protikorupčnú stratégiu možno definovať ako spôsob, ako sa dostať z jedného bodu korupčnej rovnováhy do iného rovnovážneho bodu s nižším rozšírením korupcie. Ako možno obmedzovať korupciu? Podľa nášho názoru účinný boj s korupciou vyžaduje:

- identifikovanie príčin,
- program potrebných zmien v oblasti prevencie, represie, vrátane priorit, postupnosti krokov,
- vytvorenie čo najširšej protikorupčnej aliancie,
- aktívnu a informovanú občiansku spoločnosť,
- motiváciu na protikorupčné zmeny.

POSTUP:

Hranie rolí

„Ja by som chcel, ale treba, aby sa korupciou zaoberali tí druhí“

Študenti sa rozdelia do skupín:

- politici,
- pracovníci vo verejnom sektore – napr. úradníci, lekári, učitelia,
- územná samospráva,
- médiá,
- policajti, vyšetrovatelia, prokurátori,
- sudcovia,
- mimovládne organizácie,
- podnikatelia,
- mladí – žiaci, študenti,
- občania.

²⁰ Námety umožňujú pracovať s témou na viacerých hodinách, resp. vybrať iba niektoré aktivity podľa konkrétnych podmienok a reakcií študentov.

Každá skupina vyplní záznamový hárok, v ktorom uvedie, čo by obmedzeniu korupcie pomohlo:

1. Aké opatrenia by sa mali urobiť v rámci skupiny, ktorej ste členom?
2. Aké opatrenia by mali urobiť ostatné skupiny?
3. Ktoré skupiny by mali vytvoriť protikorupčnú alianciu?
4. Ktoré opatrenia navzájom súvisia? Aká by mala byť postupnosť protikorupčných opatrení?

Následne skupiny prezentujú svoje názory. Zapišu sa kroky, pri ktorých je zhoda. Diskutujú sa tie, ktoré nie sú jednoznačné. Následne sa diskutuje o otázke, prečo je ťažké prijať niektoré protikorupčné kroky. Naznačí sa otázka záujmov, záujmových skupín.

Ako funguje naša škola?

Na nasledujúcu hodinu dostanú študenti za úlohu v skupinách získať informácie o tom, ako je riadená ich škola, aké pravidlá platia pre jej financovanie, ako sú organizované prijímacie pohovory a pod. Po získaní informácií môžu študenti na papier pripraviť schému „riadenia“ školy²¹, mapu „stakeholderov“²² a prezentovať ju pred ostatnými a identifikovať korupčne citlivé oblasti.

Úlohou študentov bude napr. zistiť:

- Aký je systém riadenia na našej škole?
- Kto všetko môže mať záujem na fungovaní školy, kto môže školu kontrolovať?
- Aké možnosti a právomoci majú rodičia, iní študenti, školská rada, vy sami?
- Aké aktívne informácie škola poskytuje (napr. www, výročná správa)?
- Aké informácie vám škola poskytne na požiadanie?
- Máte možnosť kontrolovať hospodárenie školskej nadácie?
- Ako sú organizované prijímacie pohovory a aké informácie sa o nich poskytujú?
- Kde / u koho môžete vznášať námietky, podnety, kritizovať, klásť otázky?
- Možno dávať podnety na zlepšenie správy školy?
- Ako sa vyberajú firmy na stavebné, rekonštrukčné práce? Kto o výbere rozhoduje?

Na hodine študenti prezentujú výsledky svojich zistení, najmä či si myslia, že škola je dostatočne otvorená z hľadiska poskytovania informácií a či dáva možnosť na participáciu stakeholderov? V čom cítili bariéry? Následne určia korupčne rizikové oblasti v spravovaní školy a pripraví **Protikorupčnú stratégiu**.

²¹ Mali by v nej byť zachytené jednotlivé riadiace stupne, kompetencie, vzťahy nadriadenosti a podriadenosti, poradné orgány.

²² Ľudí, ktorých sa nejakým spôsobom činnosť školy dotýka.

Na pár hodín poradcom premiéra

Študenti vytvoria dve skupiny. Predstavte si, že trieda predstavuje poradný tím predsedu vlády SR pre obmedzovanie korupcie. Rozdeľte si v skupine úlohy a navrhните **Protikorupčnú stratégiu**, ktorá by mala obsahovať:

- krátkodobé a dlhodobé kroky,
- analýzu záujmov kľúčových hráčov a ich motivácie/nemotivácie na protikorupčné zmeny,
- pri každom navrhovanom opatrení analyzujte príčiny existencie korupcie v danej oblasti, kto môžu byť spojenci a kto odporcovia, postupnosť krokov, väzbu na iné opatrenia, ako zabezpečíte udržateľnosť protikorupčných opatrení.
- spôsob a formy, ako by ste presvedčili verejnosť, že ste odhodlaný zásadne a radikálne bojovať s korupciou?

Každá skupina prezentuje svoju stratégiu. Druhá konkurenčná skupina plní úlohu „diablovho advokáta“, ktorý kladie otázky a spochybňuje ich navrhované kroky, upozorňuje na riziká.

Čo by sa dalo zmeniť v mojom okolí

1. Zamyslite sa nad situáciou vo vašej obci/meste, škole a pod. a vyplňte nasledujúcu tabuľku:

Oblasť, kde existuje riziko korupcie	Príčiny	Ktorí aktéri prispievajú ku korupcii	Ktorí aktéri bránia korupcii	Aké opatrenia by sa mali prijať

2. Zvoľte si jednu oblasť, ktorú považujete za závažnú z hľadiska korupcie a urobte podobnú analýzu a navrhните **Protikorupčnú stratégiu**.

- Aké je riziko a prospech z korupčného správania?
- Aké preventívne opatrenia by mohli obmedziť korupciu v tejto oblasti?
- Aký prospech by sa dosiahol pri obmedzení korupcie v tejto oblasti, prípadne zvýšení efektívnosti súvisiacej s preventívnymi opatreniami, prípadne aké náklady si to vyžiada?
- Aké môžu byť vzájomné väzby (pozitívne, negatívne) viacerých protikorupčných opatrení?
- Aká postupnosť krokov by bola optimálna?
- Kto môžu byť vaši spojenci pri príprave a prijímaní týchto protikorupčných opatrení?
- Aké záujmy tým môžu byť ohrozené, kto môžu byť potenciálni nepriatelia?
- Ako by sa dali získať od občanov informácie o korupcii?
- Ako by ste riešili udržateľnosť protikorupčnej reformy?
- Aké informácie, akých spolupracovníkov by ste potrebovali? Pomoc akých expertov, ľudí by ste pritom potrebovali?
- Akými krokmi treba začať? S kým by ste začali spolupracovať? Urobte si časový plán potrebných krokov a opatrení podľa tabuľky.

Poznámky:

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

Poznámky:

A series of horizontal dotted lines for writing notes.